

Regeringens proposition

2001/02:124

Straffansvaret för människohandel

Prop.
2001/02:124

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 14 mars 2002

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås åtgärder för att förstärka det straffrättsliga skyddet mot sådan handel med människor som syftar till att de skall utnyttjas för sexuella ändamål. Sålunda föreslås ett nytt brott i brottsbalken benämnt människohandel för sexuella ändamål. Brottet tar sikte på sådan gränsöverskridande handel med människor som syftar till att dessa skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 § brottsbalken, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål. Straffet föreslås vara fängelse, lägst två och högst tio år eller, om brottet är mindre grovt, fängelse i högst fyra år. Vidare föreslås att försök, förberedelse och stämpling till människohandel för sexuella ändamål liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott kriminaliseras.

Förslaget utgör ett första steg i riktning mot att åstadkomma en utökad kriminalisering av alla former av människohandel.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
3	Ärendet och dess beredning	7
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter.....	8
4.1	Vad är handel med människor?	8
4.2	Internationella instrument	9
4.3	Något om det internationella arbetet i övrigt	13
4.4	Något om åtgärder vidtagna i Sverige.....	14
4.5	Hur ser situationen ut i Sverige?	15
5	Människohandel för sexuella ändamål	16
5.1	Bestämmelser som kan tillämpas i dag	16
5.2	Straffprocessuella tvångsmedel.....	17
5.3	Ett nytt brott – människohandel för sexuella ändamål – bör införas.....	18
5.4	Utformningen av människohandelsbrottet	20
5.5	Försök, förberedelse, stämpling och underlåtenhet att avslöja brott	32
6	Ikraftträdande.....	32
7	Kostnadskonsekvenser.....	32
8	Författningskommentar.....	33
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Sexualbrotten Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsade frågor (SOU 2001:14).....	39
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag.....	49
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna.....	51
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag.....	52
Bilaga 5	Lagrådets yttrande.....	54
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2002.....	57

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2001/02:124

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 4 kap. 2, 3 och 10 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 4 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 a §

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål, döms för människohandel för sexuella ändamål till fängelse i lägst två och högst tio år.

För människohandel för sexuella ändamål döms också den som tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som anges där.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel för sexuella ändamål även om inte olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel använts.

Är ett brott som avses i första-
tredje styckena mindre grovt,
döms till fängelse i högst fyra år.

2 §¹

Den som i annat fall än som sägs i 1 § för bort eller spärrar in någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten, döms för olaga frihetsberövande till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Den som i annat fall än som sägs i 1 *eller 1 a* § för bort eller spärrar in någon eller på annat sätt berövar honom eller henne friheten, döms för olaga frihetsberövande till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet mindre grovt, döms till böter eller fängelse i högst två år.

3 §²

Den som, i annat fall än som avses i 1 eller 2 §, genom olaga tvång eller vilseledande, föranleder att någon kommer i krigs eller arbetstjänst eller annat sådant tvångstillstånd eller förmår någon att bege sig till eller stanna kvar på utrikes ort, där han eller hon kan befaras bli utsatt för förföljelse eller utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt råka i nödläge, döms för försättande i nödläge till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Den som, i annat fall än som avses i 1, *1 a* eller 2 §, genom olaga tvång eller vilseledande, föranleder att någon kommer i krigs- eller arbetstjänst eller annat sådant tvångstillstånd eller förmår någon att bege sig till eller stanna kvar på utrikes ort, där han eller hon kan befaras bli utsatt för förföljelse eller utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt råka i nödläge, döms för försättande i nödläge till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Är brottet mindre grovt, döms till böter eller fängelse i högst två år.

10 §³

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, olaga frihetsberövande eller försättande i nödläge och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, *människohandel för sexuella ändamål*, olaga frihetsberövande eller försättande i nödläge och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

¹ Senaste lydelse 1998:393.

² Senaste lydelse 1998:393.

³ Senaste lydelse 1998:206.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

3 Ärendet och dess beredning

Efter beslut av regeringen den 4 juni 1998 tillsattes en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att göra en översyn av bestämmelserna om sexualbrott samt av vissa angränsande frågor. Översynen skulle avse såväl det materiella innehållet som systematik, lagteknik och språk. Kommittén skulle särskilt utreda bland annat om det finns ett behov av ett särskilt brott som tar sikte på handel med människor, främst kvinnor och barn, för sexuella ändamål (Dir. 1998:48).

Kommittén, som arbetade under namnet 1998 års Sexualbrottskommitté, avlämnade i mars 2001 sitt slutbetänkande *Sexualbrotten Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor* (SOU 2001:14). I betänkandet föreslås att det skall införas två särskilda bestämmelser om straffansvar för människohandel för sexuella ändamål - ett brott för handel med vuxna med maximistraff åtta år och ett brott för handel med barn med maximistraff tio år.

Betänkandet innehåller i övrigt förslag till en ny reglering av sexualbrotten i brottsbalken samt förslag i angränsande frågor. I denna proposition behandlas förslagen om två särskilda straffbestämmelser om människohandel för sexuella ändamål. Övriga förslag behandlas inte i propositionen.

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och kommitténs lagförslag, såvitt avser bestämmelserna om människohandel, i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning över remissyttrandena, såvitt avser förslagen till bestämmelser om människohandel, finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju 2001/1805/L5).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 12 februari 2002 att inhämta Lagrådets yttrande över det lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Lagrådet har anfört att övervägande skäl synes tala för att införandet av ett särskilt straffansvar för människohandel bör anstå till dess att ett beredningsunderlag som omfattar även frågan om anslutning till och genomförande av relevanta internationella instrument finns att tillgå. Lagrådets synpunkter härvidlag behandlas i avsnitt 5.3. Regeringen gör härvid en annan bedömning än Lagrådet.

Lagrådet har emellertid vidare anfört att om det ändå bedöms som angeläget att snabbt införa en lagreglering på detta område, bör i vart fall de nu föreslagna bestämmelserna göras till föremål för ytterligare bearbetning med beaktande av de synpunkter som Lagrådet har framfört. Regeringen har i dessa delar beaktat Lagrådets synpunkter och i viss utsträckning tillgodosett dem. Därutöver har vissa ändringar av främst redaktionell karaktär gjorts. Regeringen återkommer till Lagrådets synpunkter i avsnitt 5.4 samt i författningskommentaren.

4.1 Vad är handel med människor?

Handel med människor är en komplex företeelse som innefattar ett hänsynslöst och cyniskt utnyttjande av andra människor. Människohandel innefattar flera olika led eller moment och kan därför beskrivas som en typ av kedjebrottslighet. Typiskt sett innefattar människohandel att människor, ofta kvinnor, rekryteras och transporteras inom ett land eller mellan länder genom användande av tvång eller något annat otillbörligt medel i syfte att de senare skall utnyttjas på olika sätt. Människohandel är typiskt sett internationella och gränsöverskridande brott. Gärningsmännen utnyttjar landgränserna för att försätta offren i en beroendeställning och för att själva undgå lagföring.

Människohandel kan syfta till olika slags exploatering. Ett syfte är att personer skall utnyttjas för sexuella ändamål, t.ex. i prostitution eller för arbete på sexklubb. Kvinnor och barn är de grupper som löper störst risk att bli utsatta för sådan människohandel som också torde vara den form som är vanligast i vårt närområde. Människohandel kan emellertid även ske bl.a. för exploatering av en persons arbetskraft eller för överförande av mänskliga organ. Denna framställning tar huvudsakligen sikte på sådan människohandel som sker för sexuella ändamål.

Människohandel som fenomen kan beskrivas med utgångspunkt från de definitioner av begreppet som finns i EU:s rambeslut om åtgärder mot människohandel och i tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (se avsnitt 4.2). Människohandel som avses i dessa instrument kan delas upp i tre huvudsakliga moment.

Det första momentet är *åtgärder* för genomförandet av själva handeln. Här kan nämnas rekrytering och transport av andra människor såväl inom ett land som från ett land till ett annat. Hit hör också sådana förfaranden som att ta emot eller att inhysa dessa. Vidare ingår här överlåtelser av människor som är föremål för handeln mellan rekryterare och agenter eller s.k. mottagare. Till själva handeln hör även överlåtelser i destinationslandet mellan t.ex. olika bordellägare. Det kan också vara fråga om överlåtelser som består i överförande av faktisk kontroll över en annan person. Det är således fråga om olika former av befattningar med offren som kan se olika ut i olika kedjor eller nätverk.

Det andra momentet är de *medel* med vilka de som är föremål för handeln hanteras. Exempelvis rekryteringen kan gå till på olika sätt. Kvinnorna, som det i regel är fråga om, kan föras bort mot sin vilja. De kan också vilseledas angående vilka tjänster de skall utföra – kvinnorna tror inte sällan att de skall utföra ett riktigt arbete under relativt goda förhållanden. De kan också vara införstådda med att de skall t.ex. prostituera sig, men de blir lurade beträffande ”villkoren” för prostitutionen. Handel som genomförts med det senast beskrivna tillvägagångssättet tycks vara den vanligaste formen av människohandel för sexuella ändamål som nått Sverige, såsom destinationsland för offren. Det kan också förekomma att en person missbrukar sin ställning eller på annat otillbörligt sätt påverkar en annan person och därigenom föranleder

att denna person blir föremål för människohandel. Gemensamt för de olika situationerna är att offrets sårbara situation på ett eller annat sätt utnyttjas i något eller flera av handelns olika led. Handlaren utnyttjar att offret befinner sig i eller försätts i en sårbar situation av sådan art att offret inte har något annat reellt val än att underkasta sig utnyttjandet.

Det tredje momentet är *syftet* med handeln. När det gäller sådan människohandel som syftar till sexuell exploatering kan det vara fråga om olika former av sexuell exploatering av människor. Vad som avses är i vart fall att syftet med handeln är att den som varit föremål för densamma skall prostituera sig. Också avsikt till andra slags sexuella utnyttjanden avses, såsom att någon genom de beskrivna åtgärderna skall förmås att uppträda på en sexklubb eller att medverka i en pornografisk film.

Enligt tillgängliga rapporter är den gränsöverskridande handeln med människor för exploatering ett ökande fenomen. Här, liksom i andra fall, utnyttjas kvinnors och barns många gånger särskilt sårbara situation och dessa är följaktligen särskilt utsatta. De rekryteras, transporteras och säljs för att utnyttjas i prostitution och på andra sätt. I de länder där kvinnor och barn rekryteras råder oftast fattigdom och arbetslöshet. I den rikare delen av världen finns en efterfrågan på människor att utnyttja, bl.a. för sexuella ändamål. Det finns alltså förutsättningar för en cynisk och lukrativ handel.

Samma mönster kan iakttagas inom EU, i vårt närområde i övrigt och på andra håll i världen. Alla länder torde vara berörda av problemet, som ursprungs-, transit- eller destinationsländer. Enligt vissa uppskattningar kommer ca 500 000 kvinnor årligen som offer för människohandel till någon av EU:s medlemsstater. Sverige är inte förskonat.

Enligt FN blir mellan 700 000 och 2 miljoner människor offer för människohandel varje år. Vinsterna är så stora att verksamheten jämförs med den internationella drog- och vapensmugglingen. FN har uppskattat att de kriminella grupperna tjänar cirka 7 miljarder dollar varje år på handeln med kvinnor.

4.2 Internationella instrument

Handel med människor har på senare tid ägnats stor uppmärksamhet i olika internationella organisationer. Det finns numera också ett flertal internationella instrument som behandlar frågan. Några exempel ges nedan.

FN:s konvention om avskaffande av diskriminering av kvinnor

År 1981 trädde 1979 års FN-konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, den s.k. CEDAW-konventionen, i kraft. Enligt artikel 6 skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder, inklusive lagstiftning, för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av kvinnoprostitution. Förutom att konventionen pekar ut lagstiftning som en lämplig åtgärd, säger den inte vilka slags åtgärder som skall vidtas eller på vilket sätt staterna skall bekämpa handeln och

FN-protokollet mot människohandel

I december 2000 öppnades FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, för undertecknande. Till dem som har undertecknat konventionen och protokollet hör samtliga EU:s medlemsstater och, för gemenskapens räkning, EU-kommissionen liksom även Norge och Island.

För att kunna ratificera tilläggsprotokollet måste en stat först ha ratificerat huvudkonventionen. Protokollet träder i kraft när 40 stater har ratificerat det. Det kan alltså ta några år innan protokollet träder i kraft. Det antas få stor betydelse för världssamfundets möjligheter att bekämpa människohandel.

Ett arbete med inriktning på att ratificera konventionen har påbörjats inom Regeringskansliet. Det pågår också ett arbete som syftar till att Sverige skall kunna tillträda det nämnda tilläggsprotokollet.

Protokollets tre syften är:

1. att förebygga och bekämpa handel med människor, med särskild hänsyn tagen till kvinnor och barn,
2. att skydda och stödja offren med full respekt för deras mänskliga rättigheter samt
3. att främja samarbete mellan staterna för att uppnå dessa syften.

Genom protokollet har man för första gången på global nivå i ett rättsligt bindande instrument lyckats komma överens om en definition av människohandel. Något förenklat innebär definitionen att handel med människor betyder

– rekrytering, transport, överföring, förvaring eller mottagande av personer ("åtgärdsdelen")

– genom olika former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, missbruk av makt eller av någons sårbara situation, givande eller mottagande av betalning eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över någon annan person ("medeldelen")

– i syfte att exploatera personer ("exploateringssyftet").

Brottets konstruktion består alltså av tre delar, nämligen en åtgärd av nämnt slag som begås genom användande av något av de nämnda medlen i ett exploateringssyfte.

Med exploatering skall förstås, åtminstone, att exploatera annans prostitution eller andra former av sexuell exploatering, tvångsarbete, slaveri eller slaveriliknande sedvänjor, trældom eller avlägsnande av organ.

I protokollet slås fast att ett offers samtycke till den åsyftade exploateringen saknar relevans när något av de angivna medlen har använts. Vidare slås fast att när det gäller barn behöver inget sådant medel ha använts för att människohandel skall anses föreligga. Slutligen slås fast att med barn avses varje person under 18 år.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) skall konventionsstaterna vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form (artikel 35).

Två fakultativa protokoll till barnkonventionen antogs i FN:s generalförsamling den 25 maj 2000. Ett av dem handlar om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution. Det andra avser barn i väpnade konflikter. Sverige har undertecknat båda protokollen.

Frågan om Sveriges tillträde till protokollen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Enligt protokollet angående handel med barn, barnpornografi och barnprostitution anses som handel med barn varje handling eller transaktion genom vilken ett barn överläts från en person eller grupp av personer till en annan mot någon form av ersättning. Den straffrättsliga lagstiftningen skall täcka sådana förfaranden – oavsett om de är nationella eller gränsöverskridande och oavsett om de begås i organiserad form eller inte – som består i

- att erbjuda, leverera eller mottaga ett barn med syfte att sexuellt exploatera det, överföra dess organ i vinstsyfte eller använda barnet i tvångsarbete eller

- att såsom mellanhand otillbörligt framkalla ett samtycke till adoption i strid med tillämpliga internationella överenskommelser.

Varje stat skall se till att dessa handlingar är straffbara och att de är förenade med lämpliga straff som tar hänsyn till brottens allvarliga natur. Protokollet behandlar också kriminalisering av försök och medverkan, jurisdiktion, utlämning m.m.

EU-rambeslut om åtgärder mot människohandel

I fråga om straffrättslig tillnärmning inom EU finns sedan februari 1997 en s.k. gemensam åtgärd om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn (EGT L 63, 4.3.1997 s. 2). Den gemensamma åtgärden, som är tämligen allmänt hållen, omfattar en lång rad ämnen, såsom definitioner, jurisdiktion, rättsförfarande, stöd till offren samt polissamarbete och rättsligt samarbete. Genom den åtog sig medlemsstaterna att se över sina gällande lagar för att se till att bl.a. människohandel är straffbelagt.

I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Tammerfors i oktober 1999 anges (slutsats 48) att när det gäller nationell straffrätt bör insatserna för att enas om gemensamma definitioner, grunder för åtal och påföljder i ett första skede koncentreras till ett begränsat antal sektorer med särskild betydelse, bl.a. människohandel.

Den 21 december 2000 föreslog kommissionen i ett meddelande till rådet och Europaparlamentet, KOM (2000) 854 slutlig, två rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel respektive åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Förslaget om åtgärder för att bekämpa människohandel omfattade människohandel syftande till dels arbetskraftsexploatering, dels sexuell exploatering.

Vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 28–29 maj 2001 nåddes en s.k. politisk överenskommelse om merparten av innehållet i rambeslutet. En politisk överenskommelse om resterande del, dvs. om tillämpliga straffskalor, nåddes den 27–28 september 2001. Därefter har Europaparlamentets yttrande beaktats och vissa ändringar gjorts. Rambeslutet kan förväntas antas under det spanska ordförandeskapet, första halvåret 2002, så snart samtliga medlemsstater har kunnat förankra det i sina nationella parlament och till följd därav häva sina nationella parlamentsförbehåll. Enhällighet krävs för ett antagande. Medlemsstaterna skall därefter genomföra bestämmelserna i rambeslutet senast inom två år från det formella antagandet av EU:s ministerråd.

I regeringens proposition 2001/02:99 föreslås att riksdagen skall godkänna utkastet till rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel. I samma proposition redovisar regeringen sin bedömning av de lagändringar som rambeslutet föranleder. Några konkreta förslag till lagändringar läggs inte fram i propositionen, utan regeringen avser att återkomma till riksdagen med sådana förslag i senare sammanhang. Förslaget till rambeslut om åtgärder för att bekämpa sexuell exploatering av barn och barnpornografi förhandlas fortfarande.

Det rambeslut som gäller människohandel omfattar alltså människohandel syftande till sexuell exploatering och arbetskraftsexploatering. Rambeslutet behandlar definitioner av straffbar människohandel, kriminalisering av anstiftan, medhjälp, främjande och försök samt gemensamma lägsta maximistraff och vad som skall anses utgöra försvårande omständigheter. Dessutom tas upp frågor om bl.a. ansvar och påföljder för juridiska personer, jurisdiktion och brottsoffer. I artikel 1 definieras straffbar människohandel för arbetskraftsexploatering och för sexuell exploatering. Enligt punkt 1 skall varje medlemsstat vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att följande handlingar är straffbara:

Rekrytering, transport, överföring, hysande, senare mottagande av en person, inbegripet utbyte eller överföring av kontroll över denna person, om

- a) tvång, våld eller hot, inklusive bortförande, brukas, eller
- b) svikligt förfarande eller bedrägeri brukas, eller
- c) missbruk eller utnyttjande av en utsatt belägenhet förekommer, som är av sådan art att personen inte har något annat verkligt eller godtagbart val än att ge efter för det missbruk som utövas, eller
- d) betalning eller förmåner ges eller tas emot för att erhålla medgivande från en person som har kontroll över en annan person
  - i syfte att exploatera den personens arbetskraft eller tjänster, inbegripet åtminstone tvångsarbete eller obligatoriska tjänster, slaveri eller sådana förhållanden som kan liknas vid slaveri eller trälldom, eller
  - i syfte att utnyttja honom eller henne i prostitution eller andra former av sexuell exploatering, inbegripet pornografi.

Vidare slås i punkt 2 fast att ett offers samtycke till den avsedda eller faktiska exploateringen saknar betydelse när något av medlen i punkt 1 a) – d) har använts, och i punkt 3 att – när det gäller barn – inget sådant medel behöver ha använts för att straffbar människohandel skall anses

föreligga. Slutligen slås i punkt 4 fast att med barn avses i rambeslutet varje person under 18 år.

Enligt artikel 2 skall även anstiftan, medhjälp, främjande och försök att begå brott enligt artikel 1 vara straffbara.

I artikel 3 punkt 1 anges att varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artiklarna 1 och 2 är belagda med effektiva, proportionerliga och avskräckande brottspåföljder som kan medföra utlämning.

Varje medlemsstat skall dessutom, enligt artikel 3 punkt 2, vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artikel 1 är belagda med maximistraff på minst åtta års fängelse, om brotten har begåtts under någon av följande omständigheter:

- Gärningsmannen har på ett medvetet sätt och genom grov oaktsamhet satt brottsoffrets liv på spel.
- Brottet har begåtts mot ett offer som är särskilt utsatt. Ett brottsoffer skall anses vara särskilt utsatt åtminstone i fall då offret i sexuellt avseende är underårigt enligt den nationella lagstiftningen och om brottet omfattas av artikel 1.1 sista stycket.
- Brottet har begåtts med användande av grovt våld eller orsakat brottsoffret allvarlig skada.
- Brottet har begåtts inom ramen för en kriminell organisation enligt gemensam åtgärd 98/733/RIF av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott, bortsett från den påföljdsnivå som däri anges (EGT L 351, 29.12.1998, s. 1).

4.3 Något om det internationella arbetet i övrigt

De nordiska och baltiska ministrarna ansvariga för jämställdhetsfrågor beslutade den 15 juni 2001 att under år 2002 genomföra en informationskampanj i de nordiska och baltiska länderna samtidigt. Målsättningen med kampanjen är att öka allmänhetens kunskap och medvetande, samt initiera diskussioner om problematiken kring handel med kvinnor. Vid sitt möte den 16 augusti 2001 beslutade de nordiska justitieministrarna bl.a. att delta i jämställdhetsministrarnas nordisk-baltiska kampanj mot handel med kvinnor samt att utse representanter i den nordisk-baltiska arbetsgrupp som skall förbereda denna.

Inom ramen för Östersjösamarbetet beslutades i maj 2000 att skapa en särskild operativ och sektorsövergripande expertgrupp, som uteslutande skall behandla frågor kring handel med kvinnor. Expertgruppen består av företrädare från polis-, gränskontroll- och åklagarmyndigheter i samtliga Östersjöländer och leds av Sverige. Inom ramen för Östersjösamarbetet har också under åren 1999-2001 på svensk-norskt initiativ byggts upp ett IT-nätverk för att förbättra och underlätta samarbetet kring sexuell exploatering av barn.

Utrikesdepartementet stöder ett projekt i Baltikum som leds av Stiftelsen Kvinnoforum. Där handlar det om att identifiera och kartlägga frivilligorganisationer, myndigheter och befintliga nätverk som arbetar förebyggande, stödande och rehabiliterande med kvinnohandel och offer för kvinnohandel.

Sverige deltar i arbetet i Stabilitetspakten för sydöstra Europa och stöder dess arbetsgrupp mot människohandel. Arbetsgruppens initiativ syftar till att förebygga människohandel, stödja offren och åtala förövarna. SIDA stöder också sedan ett antal år tillbaka den mellanstatliga organisationen IOM (International Organisation for Migration) och dess insatser mot människohandel på Västra Balkan. SIDA har beviljat bidrag till ett större regionalt program mot människohandel som IOM bedriver inom ramen för Stabilitetspaktens arbetsgrupp mot människohandel. Programmet avser skydd, stöd, återvändande och återintegrering av offer för människohandel liksom förebyggande utbildnings- och informationsinsatser.

Sverige tog i oktober 2000 ett initiativ till samarbete mellan EU:s medlemsländer och de tio länder i Öst- och Sydostasien som deltar i ASEM-samarbetet för att bekämpa handel med kvinnor och barn. I samband med ASEM:s utrikesministermöte i Peking den 24-25 maj 2001 antogs därefter en gemensam handlingsplan för att bekämpa handel med kvinnor och barn. Handlingsplanen fokuserar på förebyggande åtgärder, lagföring samt skydd och hjälp till offren. Som en del i uppföljningen av handlingsplanen har Utrikesdepartementet åtagit sig att ombesörja en studie om efterfrågan på människohandel. Studien syftar till att belysa och analysera efterfrågan på de tjänster som merparten av offren utnyttjas för. Studien inkluderar pilotstudier i Sverige, Indien, Italien, Japan och Thailand och planeras vara färdig i juli 2002.

För att integrera frågan om människohandel i svensk utrikespolitik kommer Utrikesdepartementet att utarbeta en strategi för bekämpning av människohandel inom ramen för Sveriges utvecklingssamarbete.

4.4 Något om åtgärder vidtagna i Sverige

Regeringen gav i december 1997 Rikspolisstyrelsen i uppdrag att samla uppgifter om omfattningen av handel med kvinnor i Sverige och mellan Sverige och andra länder samt studera hur kvinnohandeln kan förebyggas och bekämpas. Uppdraget ombesörjs av Rikskriminalpolisen (RKP) som regelbundet rapporterar resultaten till regeringen. RKP samarbetar med andra nationella myndigheter, frivilligorganisationer, den europeiska polisorganisationen Europol och Interpol i dessa frågor. I sin tredje lägesrapport redovisar RKP hur man ser på utvecklingen. När RKP fick regeringens uppdrag utarbetades en nationell handlingsplan där man beskrev vilka åtgärder som skulle vidtas under rapporteringsperioden. Av handlingsplanen framgår bland annat följande. RKP identifierar och karaktärsbestämmer förekomsten av handeln samt kartlägger kopplingen till grov brottslighet, människosmuggling och kommersiell sexuell exploatering. Vidare sammanställer och analyserar RKP polisens rapportering av bl.a. prostitution. Vid varje polismyndighet skall det finnas en kontaktman. Även de utlandsbaserade sambandsmännen har engagerats i uppdraget. En gemensam policy för hur landets polismyndigheter skall bedriva det operativa arbetet mot människohandel skall tas fram. RKP skall också tillsammans med särskilt berörda myndigheter utarbeta ett program för att förebygga brottsligheten.

Regeringen beslutade den 29 november 2000 att ge en parlamentarisk kommitté - Anhörigkommittén - i uppdrag att analysera frågan om hur lagföringen av personer som gör sig skyldiga till människohandel kan underlättas samt vilka former av stöd och rättsligt skydd som bör erbjudas offer för att de skall kunna bistå i utredningar om brott. Kommittén skall i förekommande fall närmare ange på vilken rättslig grund personen i fråga skall kunna vistas lagligt i Sverige den tid som behövs. Även möjligheterna för brottsoffren att i övrigt ta till vara sina rättigheter bör belysas av kommittén. Utgångspunkten för uppdraget i denna del bör vara vad som anges i den gemensamma åtgärden från 1997 om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn (se avsnitt 4.2). Anhörigkommittén skall beakta de förslag som RKP tar upp i sina rapporter om handel med kvinnor. Vid behov skall kommittén lägga fram författningsändringar. Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 juli 2002.

4.5 Hur ser situationen ut i Sverige?

Sverige är ingalunda förskonat från fenomenet människohandel. Rikskriminalpolisen (RKP) uppskattar att mellan 200 och 500 kvinnor utsattes för handel till Sverige under år 2000. Sverige är i första hand ett destinationsland för människohandel. Merparten av de kvinnor som kommer till Sverige genom handel och som tvingas till prostitution här kommer, enligt RKP, från länder i vårt geografiska närområde, i första hand från Östeuropa och Baltstaterna. I det stora flertalet av de fall som avgjorts i domstol har inresa i Sverige varit möjlig genom att kvinnorna kommer från viseringsfria länder.

Enligt RKP:s bedömning finns det flera faktorer som talar för en bibehållen eller något ökande nivå på brottsligheten. Enligt RKP var människohandel ett i princip obekant fenomen för fem år sedan. Sedan dess har inflödet av tips och konkreta ärenden på denna tid ökat. Eftersom människohandeln anses öka internationellt finns det farhågor om att den kommer att öka också i Sverige. Enligt RKP finns dock omständigheter som talar för att det svenska förbudet mot att köpa sexuella tjänster verkar avskräckande på dem som bedriver handel med människor. Å andra sidan kan, enligt RKP, det svenska närmandet till Schengensamarbetet komma att påverka situationen eftersom det blir betydligt lättare att resa mellan Schengenstaterna.

Enligt uppgifter som 1998 års Sexualbrottskommitté inhämtat från lokala polismyndigheter i Sverige och från RKP finns det en misstanke att en del organisatörer bakom denna handel i Sverige använder samma kanaler som finns för annan handel eller en befintlig kriminell affärsverksamhet, t.ex. med narkotika.

5.1 Bestämmelser som kan tillämpas i dag

Flera av de handlingar som agenterna, transportörerna och andra som organiserar eller på annat sätt deltar i människohandel utför torde kunna bedömas som brott enligt dagens lagstiftning.

De bestämmelser som kan bli aktuella när någon genom tvång eller vilseledande har förts till Sverige för att här förmås att prostituera sig eller för att utnyttjas sexuellt på annat sätt är bl.a. brotten mot frihet och frid i 4 kap. brottsbalken. De handlingar som kriminaliserats där riktar sig mot andra personers frihet i olika hänseenden eller kränker deras rent personliga intressen, deras "frid". I 1 § finns sålunda en bestämmelse om allvarigare frihetsberövanden, *människorov*, medan det i 2 § finns en allmän straffbestämmelse om sådana handlingar, *olaga frihetsberövande*. I 3 § finns en bestämmelse om särskilda angrepp på en persons handlings- eller rörelsefrihet, *försättande i nödläge*. I 4 § finns en bestämmelse till skydd för individens handlingsfrihet, *olaga tvång* och i 5 § en bestämmelse till skydd för en persons frid, *olaga hot*. Även brott mot liv och hälsa enligt 3 kap. brottsbalken kan aktualiseras, såsom *misshandel* eller *grov misshandel* i 5 och 6 §§.

Den som organiserar eller hjälper till vid handeln över gränserna kan i vissa fall dömas också för *brott mot utlänningslagen* (1989:529).

Det är självklart att den som främjar eller på ett annat sätt ekonomiskt utnyttjar att en annan person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning gör sig skyldig till *koppleri* eller *grovt koppleri* enligt 6 kap. 8 eller 9 § brottsbalken. De fall av människohandel som har nått svenska domstolar har också bedömts som koppleri eller grovt koppleri. I de fall gärningsmännen misstänks också för andra brott, såsom exempelvis våldtäkt enligt 6 kap. 1 § brottsbalken, kan åklagaren väcka åtal även för dessa i s.k. brottskonkurrens. Om åtalet i ett sådant fall bifalls skall straffvärdet bestämmas med utgångspunkt i den samlade brottsligheten. Givetvis kan även andra sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken komma ifråga, såsom *sexuellt tvång* (2 §), *sexuellt utnyttjande* (3 §) och *sexuellt ofredande* (7 §). Dessa straffbestämmelser förutsätter dock att den åsyftade effekten, den sexuella exploateringen, faktiskt uppnåtts.

Enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken döms den som skildrar barn i pornografisk bild eller på annat sätt hanterar barnpornografiska bilder för *barnpornografibrott*.

Enligt 2 kap. 14 § ordningslagen (1993:1617) får offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning inte anordnas. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anordnar en föreställning i strid mot förbudet straffas med böter eller fängelse upp till sex månader och den som medverkar till gärningen döms till ansvar enligt brottsbalkens bestämmelser om medverkan (2 kap. 29 § första stycket 5 och tredje stycket ordningslagen).

Flertalet av de bestämmelser som nu hänvisats till är tillämpliga oavsett om handeln avsett vuxna personer eller barn.

Liksom när det gäller annan organiserad brottslighet är möjligheten att använda olika former av straffprocessuella tvångsmedel av väsentlig betydelse för att kunna upptäcka och utreda människohandelsbrott. I det följande ges en översiktlig beskrivning av de olika tvångsmedel som, beroende på tillämplig straffskala, kan användas för att utreda misstanke om olika typer av allvarlig brottslighet.

Hemlig teleavlyssning får enligt 27 kap. 18 § rättegångsbalken användas endast vid förundersökning angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Hemlig teleavlyssning avser teledelanden som befordras via ett allmänt tillgängligt telenät från eller till en teleanläggning. Telefonsamtal, telefaxmeddelanden och telegram är alla exempel på teledelanden.

Hemlig teleövervakning får användas om förundersökningen avser ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, 27 kap. 19 § rättegångsbalken. Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om teledelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss teleanläggning som är ansluten till ett allmänt tillgängligt telenät eller att en sådan anläggning stängs av för teledelanden.

För att domstolen skall bevilja polisen tillstånd för de nu angivna straffprocessuella tvångsmedlen måste dessutom någon vara skäligen misstänkt för brottet och åtgärden skall vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § rättegångsbalken).

Enligt polisen är det inte sällan svårt att under förundersökningen visa att en gärningsman är skäligen misstänkt för grovt koppleri. Därigenom kan inte hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning användas i den utsträckning som polisen menar att det finns behov av.

Hemlig kameraövervakning får, enligt lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, användas vid förundersökning angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse två år (2 §). Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda TV-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (1 §).

Enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken får den som är på sannolika skäl misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver, häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet finns risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff, genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller fortsätter sin brottsliga verksamhet. Om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år skall häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas. Häktning får dock endast ske om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Regeringens förslag: Ett nytt brott införs med avseende på handel med människor för sexuella ändamål.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En överväldigande majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig har tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran.

Hovrätten över Skåne och Blekinge liksom *Malmö tingsrätt* avstyrker dock kommitténs förslag. Dessa remissinstanser ifrågasätter behovet av att införa ett särskilt människohandelsbrott.

Skälen för regeringens förslag

Kommittén har föreslagit att två nya straffbestämmelser – människohandel för sexuella ändamål respektive handel med barn för sexuella ändamål – skall införas. Det stora flertalet av de remissinstanser som yttrat sig har tillstyrkt införande av nya straffbestämmelser om människohandel. Ett par remissinstanser har emellertid ifrågasatt behovet av att införa ett särskilt människohandelsbrott. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anför som skäl härför att det inte är tillräckligt utrett vilka led i handelskedjan som i dag inte är straffbara samt i vad mån det föreligger andra omständigheter som medför att i och för sig straffvärda handlingar faller utanför det straffbara området.

Som nämns i avsnitt 4.1 kan människohandel som brottstyp sägas vara en form av kedjebrottslighet av mycket komplex natur. Brottsligheten kan organiseras på olika sätt, med fler eller färre länkar i kedjan. Det framstår ibland som en tillfällighet i vilket led tvång, vilseledande eller annat otillbörligt medel används.

Även om de olika delar som kan sägas ingå i det mer sammanfattande begreppet människohandel i stor utsträckning torde vara straffbara i Sverige i dag kan man ifrågasätta om de alltid, när de förekommer i sammanhanget människohandel, behandlas på ett fullt ut adekvat sätt i den gällande svenska lagstiftningen. Det finns inte någon enskild bestämmelse som täcker samtliga led.

Det kan också vara så att en del av de handlingar som agenter, organisatörer och transportörer vidtar inte är straffbara alls. En tillämpning av de olika gällande svenska bestämmelser som kan bli aktuella är ofta beroende av att någon ytterligare omständighet, utöver dem som ingår i själva människohandeln, är för handen. Exempelvis förutsätter flera av de bestämmelser som enligt gällande rätt kan aktualiseras för sin tillämplighet att det har inträtt en viss effekt. För tillämpning av vissa bestämmelser – människorov och olaga frihetsberövande – erfordras någon form av frihetsberövande.

Vidare kan sådana gärningar som bör medföra ansvar för gärningsmannskap för det fullbordade brottet människohandel enligt de svenska reglerna ibland bedömas endast som förbrott eller medhjälp till brott. Vissa gärningar kan vara att bedöma som icke straffbara former av

förbrott till förbrott eller förbrott till medhjälp. En kriminalisering av människohandelns alla led får alltså anses vara mer vidsträckt än vad som är fallet enligt de gällande svenska straffbestämmelserna. Straffskalorna enligt de svenska bestämmelser som i dag kan bli tillämpliga får också i flera fall anses vara otillräckliga.

Vad nu anförs talar enligt regeringens mening med styrka för att en särskild straffbestämmelse som täcker samtliga led av de mer typiska formerna av människohandel bör införas. Ett sådant särskilt straffansvar skulle bl.a. kunna bidra till att bättre synliggöra fenomenet handel med människor.

Ett särskilt brott kan även i övrigt underlätta det internationella samarbetet mot människohandel, vilket är av grundläggande betydelse för att denna brottstyp skall kunna bekämpas effektivt. Enligt vad kommittén redovisar har sålunda en majoritet av medlemsstaterna i EU en särskild bestämmelse med straffansvar för människohandel för sexuella ändamål i sin nationella lagstiftning. Till dessa länder hör Tyskland, Belgien, Holland, Österrike, Portugal, Italien, Luxemburg och Spanien. En motsvarande bestämmelse finns också i en del övriga länder i Europa, i vart fall i Polen, Rumänien, Schweiz, Slovenien och Slovakien. I en övervägande andel av de europeiska länderna är det därutöver kriminellt att främja eller utnyttja en annan persons prostitution.

I den utsträckning olika länder har bestämmelser med samma definition som utgångspunkt kan länderna enklare samordna sina insatser mot denna gränsöverskridande brottslighet. Det underlättar också för länderna och internationella organ att föra statistik och att följa brottsutvecklingen samt att i övrigt bygga upp kunskapen om fenomenet.

Sverige har också nyligen uppmanats av FN:s kommitté för sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter att vidta särskilda åtgärder för att kriminalisera människohandel.

Som framgår av redogörelsen i avsnitt 4.2 finns numera ett antal internationella instrument som behandlar människohandel för flera olika syften, inte enbart för sexuella ändamål. Kommittén har dock i enlighet med sitt uppdrag endast utrett frågan om att införa ett särskilt brott avseende handel med människor för sexuella ändamål. Det beredningsunderlag som för närvarande står till regeringens förfogande omfattar således inte de övriga former av människohandel som behandlas i olika internationella instrument, exempelvis handel med människor för arbetskraftsexploatering. Inte heller finns inom ramen för beredningsunderlaget någon slutlig analys av vilka lagstiftningsåtgärder som i övrigt är nödvändiga för att fullt ut uppfylla de åtaganden som anslutning till de internationella instrumenten innebär. Mot nu angiven bakgrund skulle kunna hävdas att frågan om införande av ett särskilt straffansvar för människohandel borde anstå till dess att ett beredningsunderlag som omfattar även frågan om anslutning till och genomförande av relevanta internationella instrument finns att tillgå.

Lagrådet har anfört att vikten av att beträffande människohandel tillgodose intressena av en samlad lagreglering, adekvata straffskalor och internationell enhetlighet måste anses tala emot att genomföra en tillfällig partiell reform på ett begränsat område. Enligt *Lagrådet* synes därför övervägande skäl tala för att införandet av ett särskilt straffansvar för

människohandel bör anstå till dess ett beredningsunderlag som omfattar även frågan om anslutning till och genomförande av relevanta internationella instrument finns att tillgå.

Regeringen vill i detta sammanhang föra fram följande. Kommittén är enig om att ett särskilt brott avseende handel med människor för sexuella ändamål skall införas. Kommitténs förslag tar sin utgångspunkt i tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn. Förslaget har stöd av en överväldigande majoritet av remissinstanserna. Det är också inom området sexuell exploatering, särskilt prostitution, som behovet i Sverige av effektiv lagstiftning i nuläget framstår som mest påtagligt. Även vissa myndigheter inom rättsväsendet, såsom Rikskriminalpolisen, har pekat på behovet av ett särskilt straffstadgande som berör handel med människor för sexuella ändamål. Således kan ett särskilt straffstadgande vara ett viktigt verktyg för en effektiv kamp mot människohandel och en förutsättning för ett väl fungerande internationellt samarbete.

Mot denna bakgrund framstår det enligt regeringens mening inte som försvarbart att avvakta med förslag till adekvat straffrättslig lagstiftning mot människohandel som syftar till sexuell exploatering av offren till dess att processen med införskaffande av beredningsunderlag även i andra delar och den vidare beredningen i dessa delar har kunnat avslutas. Detta gäller särskilt då frågornas komplexitet kan leda till att denna process riskerar att dra ut på tiden. Införandet av ett särskilt människohandelsbrott nu innebär också ett delvis genomförande av internationella instrument på ett område av särskild betydelse.

Sammanfattningsvis anser regeringen att ett särskilt människohandelsbrott som grundas på kommitténs förslag bör införas snarast.

En sådan åtgärd bör dock endast ses som ett första steg i riktning mot att åstadkomma en utökad kriminalisering av alla former av människohandel. Regeringen avser att så snart det är möjligt återkomma med de ytterligare förslag som kan visa sig behövas för att åstadkomma en sådan kriminalisering och för att fullt ut genomföra relevanta internationella instrument.

5.4 Utformningen av människohandelsbrottet

Regeringens förslag: Den som med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att han eller hon där skall utsättas för vissa sexualbrott, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål skall dömas för människohandel för sexuella ändamål. Även den som tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land under ovan angivna förhållanden skall dömas för människohandel för sexuella ändamål, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som nyss sagts. Den som begår dessa gärningar mot ett barn skall dömas för människohandel för sexuella ändamål även om inte olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel har använts. Straffet skall vara fängelse, lägst två år och högst tio år. Om

brottet är mindre grovt, skall straffet vara fängelse högst fyra år. Det nya brottet skall införas i 4 kap. brottsbalken. Brotten olaga frihetsberövande i 4 kap. 2 § och försättande i nödläge i 4 kap. 3 § görs subsidiära till det nya brottet.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Kommittén har dock föreslagit delvis annorlunda lagtekniska lösningar. Kommittén har även föreslagit att två nya straffbestämmelser med olika straffskalor införs – en avseende människohandel för sexuella ändamål med en straffskala på fängelse lägst två och högst åtta år och en avseende handel med barn för sexuella ändamål med en straffskala på fängelse lägst två och högst tio år. Kommittén har inte föreslagit någon särskild straffskala för mindre grova fall av människohandel för sexuella ändamål. Kommittén har föreslagit att bestämmelsen placeras i 4 kap. 3 a §, i stället för 4 kap. 1 a §, brottsbalken. Kommittén har inte föreslagit att brotten olaga frihetsberövande och försättande i nödläge skall göras subsidiära till den föreslagna bestämmelsen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat förslagen utan erinran.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Malmö tingsrätt*, *Rikspolisstyrelsen* och *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet*, anser att vissa av de uppställda rekvisiten är så vaga och tvetydiga att tillämpningssvårigheter kan uppstå. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* liksom *Malmö tingsrätt* pekar även på att de konkurrensproblem som kan uppstå är i behov av ytterligare analys.

Flera remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, *Sveriges psykologförbund*, *Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet*, *Rikskvinnocentrum*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* och *Stödcentrum BEDA*, motsätter sig kravet på att åtgärderna skall ha skett med ”olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt”.

Riksåklagaren och *Justitiekanslern* anser de valda brottsrubriceringarna - människohandel för sexuella ändamål respektive handel med barn för sexuella ändamål - olämpliga eftersom barn också är människor. Vidare anser *Riksåklagaren* att bestämmelsen om straffansvar för människohandel borde ha sin plats i 6 kap. brottsbalken.

Skälen för regeringens förslag

Såsom närmare utvecklats i föregående avsnitt anser regeringen att en kriminalisering av människohandel för sexuella ändamål bör genomföras utan att avvakta ett fullständigt underlag i fråga om genomförande av de internationella instrument som har förhandlats fram på området. Som utgångspunkt för en kriminalisering bör användas det förslag som har arbetats fram av kommittén och som de flesta remissinstanser ställt sig bakom.

Införandet av ett nytt människohandelsbrott är lagtekniskt sett inte okomplicerat. Bland annat aktualiseras ett flertal besvärliga avgränsningsfrågor. Mot denna bakgrund anser regeringen att en ny straffbestämmelse inte bör ges ett vidare tillämpningsområde än vad som följer av det föreliggande beredningsunderlaget i form av kommitténs

förslag. Vid beredningen av förslaget har regeringen dock funnit skäl att utforma förslaget på ett sätt som delvis avviker från kommitténs. Regeringens närmare överväganden redovisas i det följande.

Vilka förfaranden bör ett särskilt människohandelsbrott avse?

En särskild bestämmelse om människohandel för sexuella ändamål måste, för att uppnå sitt syfte, täcka många situationer och förfaranden i flera olika led. Allmänt sett bör bestämmelsen ta sikte på fall där en persons utsatta ställning missbrukas för att möjliggöra ett utnyttjande av personen för sexuella ändamål. Det typiska tillvägagångssättet vid människohandel innebär att handlaren genom att använda otillbörliga medel förmår offret att underkasta sig vissa åtgärder, vilka i sin tur leder till att offret hamnar i en situation som präglas av utnyttjande för sexuella ändamål och som han eller hon har svårt att ta sig ur. Offret kan t.ex. ha hamnat i ett främmande land utan verklig eller upplevd möjlighet att kontakta polis eller söka hjälp på annat sätt. Detta kan vara en följd av språksvårigheter, avsaknad av pass eller visering, en rädsla för repressalier eller för att bli straffad för illegal invandring eller att återsändas till ett liv i fattigdom och förtryck i hemlandet.

En ny bestämmelse bör omfatta först och främst fall där någon förs mot sin vilja till ett annat land för att där bli utnyttjad för sexuella ändamål. Vidare bör den omfatta situationer där någon vilseleds, t.ex. om innebörden av eller villkoren för det arbete eller de tjänster som skall utföras. Dessutom bör de situationer omfattas där någon är införstådd med att det är fråga om t.ex. prostitution, men där offrets sårbarhet utnyttjas, så att han eller hon inte har något annat verkligt eller godtagbart val än att underkasta sig utnyttjandet.

Kommittén har valt att ta definitionen av människohandel i tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, som utgångspunkt för sina överväganden. Även regeringen anser att detta är en lämplig utgångspunkt, även om frågan om vad som krävs för ett fullständigt genomförande av protokollet inte behandlas i detta sammanhang. Motsvarande gäller i förhållande till EU:s rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel, vilket innehåller en liknande definition av begreppet människohandel.

Endast människohandel som har ett gränsöverskridande inslag bör omfattas

Kommitténs förslag till straffbestämmelse är inriktad på gränsöverskridande handel med människor. Inte någon remissinstans har invänt emot kommitténs förslag härvidlag. De gränsöverskridande fallen av handel med människor är enligt regeringens bedömning de mest allvarliga. Kommitténs underlag visar vidare att de fall som kan antas förekomma med anknytning till Sverige i praktiken ofta har ett gränsöverskridande moment. Enligt *Lagrådet* kan ifrågasättas om det är lämpligt att, med avvikelse från vad som gäller enligt utkastet till EU-rambeslut, inskränka straffansvaret till gränsöverskridande förfaranden.

Lagrådet menar att detta särskilt gäller förslaget andra stycke som inte skulle vara tillämpligt i förhållande till exempelvis personer som kommit till Sverige som flyktingar. Enligt Lagrådet förefaller det sakligt sett svårt att motivera en sådan ordning. Precis som Lagrådet påpekat innebär ett förslag om ett människohandelsbrott som endast tar sikte på gränsöverskridande fall inte något genomförande av utkastet till EU-rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel, vilket avser människohandel även utan gränsöverskridande inslag. I dag finns dock inte tillräckligt underlag för att ta ställning till hur straffansvaret för sådana fall av människohandel som inte innefattar gränsöverskridande förfaranden bör utformas och avgränsas. Regeringen har emellertid, som nämns i avsnitt 5.3, för avsikt att återkomma till frågan om sådan människohandel som inte uppställer ett krav på gränsöverskridande i ett senare sammanhang. Som också anförs i avsnitt 5.3 anser regeringen att det inte är försvarligt att avvakta med förslag till adekvat straffrättslig lagstiftning mot människohandel för sexuella ändamål till dess att processen med inhämtande av ytterligare beredningsunderlag beträffande andra former av människohandel är avslutad. På grund härav anser regeringen att det för närvarande inte bör införas ett straffstadgande avseende handel som inte uppställer ett krav på gränsöverskridande.

Åtgärder i ursprungslandet

När det gäller åtgärder för genomförande av själva handeln bör bestämmelsen i sitt första led ta sikte på de inledande åtgärder som vidtas med offret i det s.k. ursprungslandet, dvs. det land varifrån offret hämtas, samt i s.k. transitländer, dvs. länder offret passerar på väg till destinationslandet. De såsom människohandel straffbara inledande åtgärderna bör vara sådana åtgärder som vidtas av agenter, rekryterare, organisatörer och transportörer för att på olika sätt förmå offret att bege sig till ett annat land eller låta sig transporteras till ett annat land, det s.k. destinationslandet, i vilket land utnyttjandet är tänkt att äga rum. Ankomsten till destinationslandet utgör därför en naturlig fullbordanspunkt för människohandelsbrottet. Före ankomsten bör i stället ansvar för försök till människohandel kunna komma i fråga, se nedan.

Det bör krävas att tvång eller annat otillbörligt medel använts

Kommittén har föreslagit att åtgärderna för genomförande av handeln skall ha skett med användande av vissa otillbörliga medel, nämligen med olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt. Den sistnämnda formuleringen är avsedd att fånga upp bl.a. ett otillbörligt utnyttjande av någons beroendeställning eller sårbara situation.

En överväldigande majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt eller lämnat förslaget i den delen utan erinran. Flera remissinstanser, bland annat *Brottsoffermyndigheten*, *Sveriges psykologförbund*, *Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet*, *Rikskvinnocentrum*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige* och *Stödcentrum BEDA*, motsätter sig dock kommitténs förslag att åtgärderna

skall ha skett med olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt.

Ett nytt människohandelsbrott bör i första hand syfta till att skydda personer från att de genom annans uppsåtliga handlande skall bli försatta i en situation, där de lätt kan komma att bli utnyttjade i prostitution eller för andra sexuella ändamål. Om något sådant utnyttjande verkligen kommer till stånd bör däremot vara irrelevant för straffansvaret. Människohandelsbrottet bör således mer ta sikte på angreppet på offrets frihet än det tilltänkta utnyttjandet som sådant.

Främjande eller otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annans prostitution är redan kriminaliserat som koppleri. Människohandelsbrottet föreslås få en strängare straffskala än koppleri och således utgöra ett allvarligare brott. Detta kan motiveras med att människohandel, förutom att främja ett utnyttjande för sexuella ändamål, innefattar angrepp på offrets frihet och frid. Enligt regeringens mening talar detta för att det vid utformningen av ett nytt människohandelsbrott, såvitt avser vuxna offer, bör uppställas ett uttryckligt krav på att något otillbörligt medel skall ha använts. Också behovet av en tydlig gränsdragning i förhållande till andra brott, bl.a. brott mot utlänningslagen (s.k. människosmuggling), talar härför.

Härtill kommer att just kravet på att något otillbörligt medel skall ha använts är centralt för utformningen av det människohandelsbrott som kommittén har föreslagit. Att ta bort detta rekvisit från bestämmelsen skulle leda till att brottsbeskrivningen blev kraftigt uttunnad och få konsekvenser som är svåra att överblicka bl.a. från legalitetssynpunkt. Det skulle också kunna ifrågasättas om den föreslagna straffskalan alljämt skulle vara adekvat. Detta gäller i synnerhet som människohandelsbrottet inte är begränsat till att syfta till utnyttjande i prostitution utan också utnyttjande för andra sexuella ändamål, såsom för framställning av pornografiska alster vilket i sig inte är straffbart enligt gällande rätt.

Sammanfattningsvis instämmer alltså regeringen i kommitténs uppfattning att det för straffansvar bör krävas att åtgärderna för genomförande av handeln, såvitt avser vuxna offer, har skett genom användande av vissa otillbörliga medel. Att några sådana medel inte bör krävas när det gäller handel med personer under 18 års ålder framgår nedan.

Ett krav på att otillbörliga medel har använts innebär dock inte att det bör förutsättas att tvång har använts. Det bör vara tillräckligt att någon har missbrukat en annan persons utsatta position. Det otillbörliga medlet skall ta sikte på de objektiva förfaranden som ingår i människohandelsbrottet, dvs. att förmå någon att bege sig till eller låta sig transporteras till ett annat land eller ta emot, transportera eller inhysa en person som kommit till ett land under sådana förhållanden.

Regeringen instämmer i kommitténs förslag att som exempel på otillbörliga medel bör särskilt anges olaga tvång och vilseledande. Enligt regeringen bör åtgärderna även kunna ske genom andra otillbörliga medel, såsom att missbruka att en person befinner sig i en särskilt utsatt position och därför är särskilt sårbar. Exempel på personer som befinner sig i särskilt utsatta positioner är personer som befinner sig i ett ekonomiskt skuldförhållande eller tjänste- eller anställningsförhållande

till gärningsmannen, lever under ekonomiskt svåra förhållanden, i flyktingskap eller lider av förståndshandikapp eller någon sjukdom. För att straffbarhet skall inträda bör emellertid omständigheterna alltid vara sådana att offret inte har något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig missbruket. Detta är också vad som uttrycks i tolkningsförklaringarna (de s.k. interpretative notes) till tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn.

Lagrådet har ställt sig tveksamt till rekvisitet "otillbörligt". Enligt *Lagrådet* står rekvisitet i mindre god överensstämmelse med kraven på en klar och tydlig strafflag. Regeringen har förståelse för *Lagrådets* kritik i och för sig, men konstaterar samtidigt att motsvarande rekvisit används på andra ställen i den straffrättsliga lagstiftningen. Utgångspunkten är givetvis att lagstiftningen skall vara så klar och tydlig som möjligt. Begreppet avser emellertid att fånga upp olika slag av missbruk av personer som befinner sig i olika utsatta positioner. Att i lagtext räkna upp samtliga dessa otillbörliga medel låter sig knappast göras. För att straffvärda förfaranden inte skall hamna utanför det straffbara området finns det i förevarande fall ett starkt behov av att använda det sammanfattande, ehuru något vaga, uttrycket "otillbörligt medel". Enligt regeringens mening måste i fall som detta överlämnas åt rättstillämpningen att med beaktande av legalitetsprincipen närmare tolka rekvisitet. För att det i lagtexten tydligare skall framgå att de övriga otillbörliga medel som avses till sin art är jämförbara med de otillbörliga medlen olaga tvång och vilseledande, bör rekvisitet utformas som " annat sådant otillbörligt medel". Enligt regeringens mening framgår härigenom tydligare än i *lagrådsremissens* förslag att gemensamt för de olika otillbörliga medlen är att de på olika sätt syftar till att bemästra offrets fria och verkliga vilja.

Det bör förutsättas att offret har förmåtts att vidta åtgärderna, dvs. att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land, genom det otillbörliga medlet. Ett orsakssamband mellan det otillbörliga medlet och vidtagandet av åtgärden skall alltså föreligga. Offret skall ha vidtagit åtgärden just på grund av det otillbörliga medlet. Om offret ändå skulle ha vidtagit åtgärden föreligger inte något orsakssamband och ansvar för människohandel kan då inte komma i fråga. Det beskrivna kravet på orsakssamband bör tydligt framgå av lagtexten.

Åtgärder i destinationslandet

Kommittén har föreslagit att en ny straffbestämmelse även skall omfatta den som tar emot eller inhyser en person inom ramen för ett förfarande som utgör människohandel. Regeringen instämmer i bedömningen att också dessa efterföljande led i handeln bör omfattas av bestämmelsen. Härvid bör avses de led av handeln som äger rum i destinationslandet, dvs. det land som offret begett sig till eller transporterats till och där exploateringen är avsedd att äga rum. Straffansvar för människohandel bör träffa såväl den som tar emot offret i destinationslandet för vidare transport som den som sedan inhyser offret t.ex. på en bordell.

I lagrådsremissen föreslog regeringen de av kommittén valda uttrycken tar emot respektive inhyser. *Lagrådet* har invänt emot dessa rekvisit, som enligt *Lagrådet* med användande av sedvanlig lagtolkningsmetod knappast torde täcka alla de förfaranden som avsetts bli kriminaliserade. Enligt regeringens bedömning beskriver de av kommittén valda uttrycken på ett adekvat sätt de typiska efterföljande leden i handeln. Emellertid kan, som *Lagrådet* påpekat, vissa straffvärda förfaranden, såsom exempelvis att transportera en person, hamna utanför det straffbara området, även om den som transporterar en person ofta, enligt regeringens bedömning, också torde ha tagit emot den personen. För att eliminera risken för en lagtolkning i strid med regeringens intentioner anser regeringen att även rekvisitet transportera bör införas i andra stycket. Genom de sålunda valda rekvisiten anser regeringen att de mest typiska efterföljande leden i handeln omfattas av den föreslagna bestämmelsen.

Såvitt avser de efterföljande leden bör straffansvaret träffa den som med användande av något otillbörligt medel tar emot, transporterar eller inhyser en person som kommit till ett land genom människohandel, dvs. med användande av otillbörligt medel har förmåtts att bege sig eller låta sig transporteras till det andra landet. Mottagande, transport eller inhysande av personer som i annat fall kommit till ett land som turister eller flyktingar bör således inte omfattas. Skälet för att på detta sätt begränsa straffansvaret till de rent gränsöverskridande fallen av människohandel har redovisats ovan. Syftet med bestämmelsen är således att fånga upp alla de led som ingår i gränsöverskridande handel med människor, både de inledande åtgärderna såsom rekrytering och transport samt de efterföljande åtgärderna såsom mottagande, transport och inhysande.

Syftet skall vara att offret skall utnyttjas för sexuella ändamål

Syftet med de åtgärder som vidtas inom ramen för ett förfarande som kan betecknas som människohandel är centralt för frågan om straffansvar bör föreskrivas. Människohandel kan tänkas förekomma i ett flertal olika syften. Som redovisats i avsnitt 5.3 omfattar övervägandena i denna proposition endast sådan människohandel som syftar till att en person skall utnyttjas för sexuella ändamål. För svenskt vidkommande torde denna form av människohandel vara den mest vanligt förekommande och även, i ett övergripande perspektiv, en av de mest allvarliga. Enligt regeringens uppfattning bör således för straffbarhet enligt nu föreslagen reglering förutsättas att handeln skett i direkt syfte att offret skall utnyttjas för sexuella ändamål.

För straffrättsligt ansvar för människohandel bör enligt kommittén inte krävas att något utnyttjande verkligen har skett. Det är tillfyllest att de beskrivna åtgärderna vidtagits i ett visst syfte. Inte någon remissinstans har invänt häremot. Regeringen instämmer i denna bedömning och anser således att det för straffansvar bör vara tillräckligt att åtgärderna vidtagits i ett visst syfte. Om det sedan visar sig att något utnyttjande i praktiken inte sker, t.ex. därför att offret lyckas ta sig ur situationen, bör detta inte innebära att gärningen blir straffri eller straffbar endast som förbrott.

För att brottet skall fullbordas erfordras således inte att något utnyttjande verkligen har kommit till stånd. Därav följer också att det saknas betydelse om det skulle visa sig att offret sedermera "frivilligt" underkastat sig utnyttjandet.

Det kan diskuteras huruvida även indirekt eller eventuellt uppsåt i förhållande till utnyttjande för sexuella ändamål bör kunna föranleda ansvar för människohandel. Enligt regeringens bedömning skulle en sådan utvidgning emellertid innebära ett alltför vidsträckt gärningsmannansvar. Exempelvis skulle människosmugglare vars syfte är att tjäna pengar på andra människors - ofta orealistiska - förhoppningar om ett bättre liv i ett nytt land kunna dömas för människohandel då ett eventuellt uppsåt i förhållande till utnyttjande för sexuella ändamål inte sällan torde vara för handen. Människohandelsbrottet bör enligt regeringens mening förbehållas fall där exploatering utgör huvudmotivet för åtgärderna. Enligt regeringens bedömning bör därför direkt uppsåt i förhållande till utnyttjandet för sexuella ändamål erfordras för gärningsmannansvar för människohandel.

Det sagda utesluter emellertid inte ansvar för medhjälp till människohandel för sexuella ändamål eftersom en främjare inte behöver ha direkt uppsåt i förhållande till utnyttjande för sexuella ändamål.

Närmare om vilka slags utnyttjanden som bör åsyftas

Kommittén har föreslagit att syftet med handeln skall vara att offret skall bli utsatt för sexuell exploatering, varmed enligt kommittén bör avses att den som har varit föremål för handeln skall prostituera sig, utsättas för sexualbrott samt uppträda på sexklubb eller medverka i en pornografisk film. Begreppet sexuell exploatering är, till skillnad från utnyttjande, inte etablerat som juridisk term i dag. Innebörden av begreppet torde inte heller kunna sägas vara helt klar. Med hänsyn härtill är det enligt regeringens mening tveksamt om tiden är mogen för att införa begreppet sexuell exploatering i lagstiftningen. Enligt regeringens mening bör, åtminstone i detta sammanhang, i stället i så stor utsträckning som möjligt preciseras vilka utnyttjanden för sexuella ändamål som avses.

Handel som sker för att en person i ett annat land skall utsättas för sexualbrott måste alltid anses innebära ett så allvarligt utnyttjande att den bör omfattas av straffbestämmelsen. De brott som därvid bör omfattas är de mer allvarliga sexualbrotten i 6 kap. brottsbalken såsom våldtäkt och grov våldtäkt i 1 §, sexuellt tvång och grovt sexuellt tvång i 2 §, sexuellt utnyttjande och grovt sexuellt utnyttjande i 3 § samt sexuellt utnyttjande av underårig och grovt sexuellt utnyttjande av underårig i 4 §.

Detsamma bör gälla utnyttjande av en annan person för tillfälliga sexuella förbindelser, dvs. i prostitution. Vad som då avses är sådant utnyttjande som avses i koppleribrottet, dvs. att någon drar ekonomisk eller annan fördel av annans prostitution. Sådant utnyttjande som består i att någon själv köper en sexuell tjänst bör alltså inte i sig anses vara tillräckligt för att uppfylla kravet på utnyttjande enligt den föreslagna bestämmelsen. Ett utnyttjande för tillfälliga sexuella förbindelser bör emellertid kunna anses föreligga även om någon direkt betalning inte sker för utverkande av den tillfälliga sexuella förbindelsen.

Lika med kommittén anser regeringen att även andra utnyttjanden för sexuella ändamål än de ovan beskrivna bör omfattas av bestämmelsen. I lagrådsremissen anförde regeringen att det bör vara fråga om utnyttjanden som till sin karaktär liknar ovan beskrivna utnyttjanden, såsom att utnyttja en person för medverkan vid framställning av pornografiska alster eller i pornografisk föreställning samt att detta skulle avspeglas i lagtexten genom formuleringen annars på liknande sätt utnyttjas för sexuella ändamål. *Lagrådet* har emellertid anförts att rekvisitet ”på liknande sätt” är obestämt och står i mindre god överensstämmelse med kravet på en klar och tydlig strafflag. Regeringen godtar Lagrådets bedömning. För att fånga upp även andra utnyttjanden för sexuella ändamål än att utsätta någon för sexualbrott eller utnyttja någon i prostitution, såsom att utnyttja en person för medverkan vid framställning av pornografiska alster eller för medverkan i pornografisk föreställning, föreslår regeringen i stället det klarare rekvisitet ”på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål”.

Personer som inte har fyllt 18 år – otillbörligt medel bör inte krävas

Såvitt avser kravet på otillbörligt medel har kommittén föreslagit att bestämmelsen utformas olika om handeln avser en vuxen person eller ett barn under 18 år. Enligt kommittén bör för straffansvar inte ställas något krav på otillbörlig påverkan när handeln avser en person som inte har fyllt 18 år. Den som är barn bör nämligen redan härigenom anses befinna sig i en sådan sårbar situation att alla åtgärder som syftar till att barnet skall utnyttjas för sexuella ändamål är straffvärda som människohandel. Det bör i sådana fall vara tillräckligt att handeln syftar till utnyttjande för sexuella ändamål. Regeringen - liksom samtliga de remissinstanser som uttalat sig i denna del - delar kommitténs uppfattning. Att förmå ett barn att bege sig till eller låta sig transporteras till ett annat land liksom att ta emot, transportera eller inhysa ett barn i det landet, i syfte att barnet skall komma att utnyttjas, bör därför vara straffbart även om något otillbörligt medel inte har använts. Om handeln avser en person under 18 år bör således inte förutsättas för straffansvar att handeln har skett med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel.

Endast en straffbestämmelse bör införas

Kommittén har föreslagit två särskilda straffbestämmelser samt att brotten skall rubriceras människohandel för sexuella ändamål respektive handel med barn för sexuella ändamål. *Riksåklagaren* och *Justitiekanslern* har härvidlag anförts är det är språkligt mindre lyckat att i brottsrubriceringarna hänvisa till människor när det gäller personer som har fyllt 18 år och till barn när det gäller personer som inte har fyllt 18 år. Regeringen instämmer i detta. Enligt regeringens bedömning bör endast en straffbestämmelse som gäller människohandel omfattande såväl barn som vuxna införas. Brottet bör rubriceras människohandel för sexuella ändamål.

Människohandel är ett avskyvärt fenomen. Konsekvenserna för offren kan bli förödande. Offret hamnar inte sällan i en närmast slaverilikhande situation som offret varken kan påverka eller ta sig ur. En bestämmelse med straffansvar för sådan handel bör därför förenas med en sträng straffskala.

Människohandel kan i en del avseenden jämföras med vad som har kriminaliserats som grovt koppleri, men är i regel ett svårare brott. Straffvärdet vid människohandel måste ofta anses vara högre än vid ett grovt koppleri. Bestämmelsen om grovt koppleri har en straffskala på fängelse lägst två och högst sex år.

För straffansvar för handel med barn skall dock i och för sig inte krävas att gärningen har genomförts med användande av något otillbörligt medel. Att handel med barn för sexuella ändamål ändå är särskilt allvarligt ligger i sakens natur.

Kommittén har föreslagit ett högsta föreskrivet fängelsestraff på åtta år när brottet riktats mot en vuxen person och ett högsta föreskrivet fängelsestraff på tio år när brottet riktats mot någon som inte har fyllt 18 år. Regeringen är visserligen av den uppfattningen att ett människohandelsbrott som begås mot barn typiskt sett är mer allvarligt än om samma brott begås mot en vuxen person. En uppdelning på olika straffskalor beroende på om offret är ett barn eller en vuxen person får emellertid anses tveksamt från systematiska utgångspunkter. Kommitténs förslag om ett högre högsta föreskrivet straff när brottet riktar sig mot en person som inte har fyllt 18 år bör därför inte genomföras. En annan sak är att brottet kan anses mer allvarligt när det riktat sig mot ett barn. I detta sammanhang kan också nämnas den allmänna straffvärdebestämmelsen i 29 kap. 2 § 3 brottsbalken, enligt vilken som försvårande omständighet vid straffvärdet, vid sidan om vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt skall beaktas om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig.

Tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen är tämligen vidsträckt. Straffskalan måste därför vara så vid att den ger utrymme för en rimlig straffmätning i såväl de allvarligaste fallen av människohandel som i de fall där handeln t.ex. medfört en mer begränsad skada eller fara för offret.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det högsta föreskrivna straffet bör vara fängelse tio år. Regeringen delar kommitténs bedömning att den nya bestämmelsen om människohandel bör ges en straffskala där lägsta straffet är fängelse två år.

Den föreslagna regleringen innebär att ett tämligen stort antal gärningar kommer att kunna bedömas som människohandel. Bestämmelsen syftar till att även omfatta gärningar som kan bedömas vara mindre straffvärda och för vilka ett minsta straff om fängelse två år kan tyckas allt för strängt. Regeringen anser därför att det för mindre grova fall bör föranstaltas om en mindre sträng straffskala. En sådan ordning överensstämmer också med vad som gäller för de närbesläktade brotten människorov, olaga frihetsberövande och försättande i nödläge. Människohandel torde dock aldrig föranleda ett så ringa straffvärde att böter bör ingå i straffskalan. Regeringen anser i stället att straffskalan vid

mindre grova fall bör anges till fängelse i högst fyra år. Mindre grova fall kan föreligga exempelvis då risken för utnyttjande varit liten. Förutom detta måste även arten av det åsyftade utnyttjandet och det åsyftade utnyttjandets omfattning samt vad intrånget i annans frihet har inneburit i form av fysiskt eller psykiskt lidande eller kränkning beaktas.

Straffbestämmelsen bör placeras i 4 kap. brottsbalken

Kommittén har föreslagit att människohandelsbrottet skall placeras i 4 kap. brottsbalken om brott mot frihet och frid. Detta har godtagits av samtliga remissinstanser utom *Riksåklagaren* som anser att man med fog kan hävda att bestämmelsen om straffansvar för människohandel borde ha sin plats i 6 kap. brottsbalken.

I 4 kap. brottsbalken har kriminaliserats handlingar som riktar sig mot en annan människas frihet i olika hänseenden eller sådana som kränker hennes rent personliga intressen, dvs. människans frid. En ny bestämmelse om människohandel för sexuella ändamål kan sägas ha ett nära samband med straffbestämmelserna i 4 kap. brottsbalken, något som också *Lagrådet* har påpekat. I detta kapitel finns också redan den bestämmelse som i viss utsträckning har varit avsedd att tillämpas på det som kallats ”den vita slavhandeln”, dvs. bestämmelsen om försättande i nödläge (3 §). Enligt regeringens mening talar vidare det faktum att det för att brottet människohandel skall anses fullbordat inte erfordras att något utnyttjande för sexuella ändamål verkligen kommit till stånd emot att bestämmelsen placeras i 6 kap. brottsbalken.

Regeringen instämmer således i kommitténs uppfattning att den nya bestämmelsen i systematiskt hänseende passar bäst i 4 kap. brottsbalken. Med hänsyn till den föreslagna straffskalan bör bestämmelsen placeras omedelbart efter bestämmelsen om människorov i 1 §, och således benämnas 1 a §.

Avgränsnings- och konkurrensfrågor

Några remissinstanser har pekat på de konkurrensproblem som kan uppstå med den föreslagna bestämmelsen. Detta hänger samman med brottets natur och komplexitet. De konkurrerande bestämmelser som kan aktualiseras är i första hand bestämmelserna om människorov i 4 kap. 1 §, olaga frihetsberövande i 4 kap. 2 §, försättande i nödläge i 4 kap. 3 § och koppleri i 6 kap. 8 §.

I den föreslagna bestämmelsen bör uttryckligen anges att brottet människohandel för sexuella ändamål skall vara subsidiärt i förhållande till brott enligt 4 kap. 1 §. Bestämmelsen i 4 kap. 3 § omfattar fall där någon genom tvång eller vilseledande föranleder att någon kommer i krigs- eller arbetstjänst eller annat sådant tvångstillstånd eller förmår någon att bege sig till eller stanna kvar på utrikes ort, där han eller hon kan befaras bli utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt råka i nödläge. I viss utsträckning överlappar 3 § och den föreslagna 1 a § varandra. *Lagrådet* har framfört att det, även om förslaget kan ses som en temporär lösning, framstår som i hög grad tveksamt om det är acceptabelt att medvetet tillskapa en sådan formell dubbelreglering.

Enligt regeringens bedömning är det dock inte lämpligt att nu och utan ytterligare analys göra någon ändring i 3 §. Däremot avser regeringen att under det fortsatta arbetet med att åstadkomma ett heltäckande straffansvar för alla former av människohandel genomföra en noggrann analys av huruvida bestämmelsen om försättande i nödläge bör ändras eller upphävas.

Lagrådet har anfört att ändringar bör göras i 4 kap. 2 och 3 §§ så att det klart framgår att det inte skall dömas för dessa brott i de fall då den föreslagna 1 a § är tillämplig. Regeringen delar denna bedömning. Av nämnda bestämmelser bör således framgå att dessa skall tillämpas endast om inte 1 a § är tillämplig. Genom att 3 § på detta sätt görs uttryckligen subsidiär till den föreslagna 1 a § minskar också de nackdelar som kan anses vara förenade med att tillämpningsområdena till en del överensstämmer.

De konkurrensproblemen som därefter kan återstå torde vara hanterliga. Utgångspunkten är att sedvanliga konkurrensregler skall tillämpas. Detta innebär normalt att när det är fråga om konkurrens mellan det föreslagna brottet och ett annat brott, med samma skyddsintresse, som har en strängare straffskala skall domstolen döma för det senare brottet. Eftersom förslaget till bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål omfattar många skilda förfaranden får dock domstolen göra en prövning av omständigheterna i varje enskilt fall.

Om en gärningsman misstänks ha gjort sig skyldig till också annan allvarlig brottslighet, t.ex. våldtäkt, kan åklagaren väcka åtal för samtliga dessa brott. Döms gärningsmannen för flera brott kan det gemensamma straffet bli högre än för vart och ett av brotten (26 kap. 2 § brottsbalken).

Konkurrensfrågorna behandlas närmare i författningskommentaren.

Avskaffande av kravet på dubbel straffbarhet

Kommittén har föreslagit att det inte skall gälla något krav på dubbel straffbarhet i 2 kap. 2 § brottsbalken i fråga om svensk domstols behörighet att döma över utomlands begångna fall av människohandel för sexuella ändamål. Skäl kan anföras för att frågan om krav på dubbel straffbarhet för brottet människohandel bör behandlas inom ramen för detta lagstiftningsärende, särskilt som det föreslagna brottet är av gränsöverskridande karaktär och frågan om att i Sverige lagföra brott som har begåtts utomlands därför kan komma att aktualiseras även i praktiken. Kommittén har emellertid föreslagit att kravet på dubbel straffbarhet tas bort även generellt när det gäller allvarigare sexualbrott mot barn. Frågan om krav på dubbel straffbarhet är av olika skäl komplicerad och kommitténs förslag har mött kritik från olika remissinstanser. Av bl.a. dessa skäl anser regeringen att frågorna om avskaffande av kravet på dubbel straffbarhet för brottet människohandel för sexuella ändamål och sexualbrott mot barn bör övervägas i ett annat sammanhang. Regeringen kommer därför att återkomma i denna fråga.

5.5 Försök, förberedelse, stämpling och underlåtenhet att avslöja brott

Prop. 2001/02:124

Regeringens förslag: Försök, förberedelse eller stämpling till människohandel för sexuella ändamål liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott kriminaliseras.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig har tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: För det föreslagna brottet människohandel för sexuella ändamål ligger fullbordanspunkten förhållandevis tidigt. Som nämnts i det föregående behöver ju något utnyttjande för sexuella ändamål inte ha ägt rum för att brottet skall fullbordas. När det gäller bestämmelsens första stycke fullbordas brottet när personen har passerat gränsen till det andra landet. Även gärningar som föregår detta kan emellertid vara så straffvärda att de bör föranleda straffrättsligt ansvar. Detta gäller exempelvis när en person har förmått offret att påbörja en färd mot det andra landet, men gränsen till det landet har ännu inte passerats. Människohandel förutsätter typiskt sett en väl utvecklad organisation och föregås ofta av noggrann planering mellan, ibland, ett stort antal människor. Inte sällan torde pengar lämnas eller tas mot som betalning för handeln eller för att täcka kostnader för själva handeln. Människohandel är ett mycket allvarligt brott. Nu angivna omständigheter talar enligt regeringens mening för att det bör vara möjligt att ingripa redan innan brottet fullbordas. Starka skäl finns således att även straffbelägga handeln redan på försöks-, planerings- och förberedelsestadierna liksom för att straffbelägga underlåtenhet att avslöja brott som är å färde. Regeringen delar följaktligen kommitténs bedömning att försök, förberedelse och stämpling till människohandel för sexuella ändamål liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott bör straffbeläggas.

6 Ikraftträdande

De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Lagändringarna föreslås därför träda i kraft den 1 juli 2002.

Det torde inte finnas behov av några särskilda övergångsbestämmelser för de föreslagna lagändringarna. Enligt 5 § brottsbalkens promulgationslag får nya straffrättsliga regler inte ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel.

7 Kostnadskonsekvenser

Regeringen föreslår att det skall införas en särskild bestämmelse om människohandel för sexuella ändamål.

Flertalet av de gärningar som med den föreslagna lagstiftningen är att bedöma som människohandel är redan sedan tidigare kriminaliserade enligt andra straffbestämmelser. I de delar det kriminaliserade området har utvidgats, kan utvidgningen leda till en ökad måltillströmning, dock troligen inte av någon omfattande betydelse. I vissa fall kan de straff som utdöms bli längre än vad som tidigare varit fallet, vilket kan medföra en viss ökning för statens utgifter för kriminalvård i anstalt. Det rör sig emellertid om i sammanhanget så små förändringar att de knappast är mätbara. Den eventuella ökningen av kostnader för rättsväsendet torde därför kunna finansieras inom ramen för nuvarande anslag.

Sammantaget gör regeringen den bedömningen att de föreslagna straffstadgandena inte bör medföra någon sådan ökning av arbetsbördan för berörda myndigheter som inte kan tas om hand med befintliga resurser.

8 Författningskommentar

1 a §

Bestämmelsen är ny och reglerar människohandel för sexuella ändamål. Skälen för bestämmelsen har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen, avsnitt 5.3 och 5.4.

En grundläggande förutsättning för att bestämmelsen skall bli tillämplig är att handeln på något sätt har varit gränsöverskridande. En person skall ha begett sig eller transporterats till ett annat land. I vilket land personen är medborgare saknar betydelse. Det är också utan betydelse hur länge personen har uppehållit sig i ursprungslandet, liksom om han eller hon vistats där legalt eller illegalt. Bestämmelsen är vidare universell och sålunda tillämplig oavsett mellan vilka länder handeln äger rum. Detta är en skillnad mot vad som gäller enligt straffbestämmelsen om försättande i nödläge i 4 kap. 3 § andra ledet brottsbalken.

Det krävs vidare för straffansvar att gärningsmannen har vidtagit sina åtgärder för att den som varit föremål för handeln skall utnyttjas för sexuella ändamål. Det är utan betydelse huruvida syftet har förverkligats. Det krävs alltså inte för straffansvar att något utnyttjande för sexuella ändamål faktiskt har kommit till stånd. Således är brottet fullbordat på ett tidigt stadium.

Som subjektivt rekvisit förutsätts uppsåt, täckande de objektiva rekvisiten. Det subjektiva rekvisitet sträcker sig emellertid längre än den objektiva sidan. Det krävs ett subjektivt överskott i det att det är tillfyllest att åtgärderna har företagits i syfte att utnyttja en person för sexuella ändamål för att brottet skall fullbordas. Brottet är således fullbordat även innan något utnyttjande verkligen sker. Genom uttrycket ”i syfte att” klargörs att det erfordras direkt uppsåt i förhållande till att utnyttja en person för sexuella ändamål. Det är alltså här fråga om ett preciserat skuldrekvisit. Vidare kan påpekas att det när det gäller rekvisitet ”annat sådant otillbörligt medel”, det är tillfyllest att gärningsmannen har uppsåt beträffande de faktiska omständigheterna som läggs till grund för bedömningen.

Enligt bestämmelsens första stycke döms den som med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål, för människohandel för sexuella ändamål. Gärningsmannen skall sålunda ha företagit vissa åtgärder, som skall ha genomförts och möjliggjorts genom ett otillbörligt medel och för ett visst syfte. Samtliga dessa moment måste föreligga för att bestämmelsen skall bli tillämplig.

De åtgärder som gärningsmannen skall ha vidtagit är att förmå någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land. De valda uttrycken omfattar alla de åtgärder som agenter, rekryterare, organisatörer och transportörer vidtar för att förmå någon att bege sig till eller låta sig transporteras till ett annat land, såsom att erbjuda arbete, organisera en resa eller framföra ett transportmedel. Brottet fullbordas när offret har anlänt till det land i vilket utnyttjandet är tänkt att äga rum. Detta framgår av att personen *där* skall utsättas för brott osv. Sådana åtgärder som vidtas i länder som endast fungerar som s.k. transitländer kan emellertid föranleda straffansvar för försöksbrott.

För straffansvar förutsätts att åtgärderna har vidtagits genom vissa medel, nämligen olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel. Bestämmelsen träffar exempelvis den som kidnappar någon eller som annars använder våld eller hot om våld mot någon i det syfte som anges i paragrafen. Samma sak gäller beträffande den som vilseleder en annan person genom att t.ex. förespegla att det är fråga om ett visst arbete, liksom den som annars vilseleder en person, t.ex. genom att falskeligen utfästa att prostitution eller arbete i framställning av pornografisk film är förenat med vissa förmåner eller förtjänster.

Med begreppet olaga tvång avses detsamma som i straffbestämmelsen om olaga tvång i 4 kap. 4 § brottsbalken, dvs. att genom misshandel eller eljest med våld eller genom hot om brottslig gärning tvinga annan att underkasta sig de beskrivna åtgärderna. Begreppet vilseledande innebär förmedlande av en oriktig uppfattning till någon och förekommer bl.a. i straffbestämmelsen om bedrägeri i 9 kap. 1 § brottsbalken. Genom att de straffbara förfarandena också kan ha skett genom annat sådant otillbörligt medel klargörs att också användandet av andra otillbörliga medel än olaga tvång och vilseledande kan föranleda straffansvar. Åtgärderna skall alltså även kunna ske genom andra otillbörliga medel, som till sin art är att jämställa med olaga tvång och vilseledande, såsom att missbruka att en person befinner sig i en särskilt utsatt position utan några reella valmöjligheter och som därför är särskilt sårbar. Exempel på personer som befinner sig i en särskilt utsatt position är personer som befinner sig i ett ekonomiskt skuldförhållande eller ett tjänste- eller anställningsförhållande till gärningsmannen, narkomaner som är beroende av den som tillhandahåller honom eller henne narkotika, personer som befinner sig i vanmakt, personer som lever under ekonomiskt svåra förhållanden, i flyktingskap eller som lider av förståndshandikapp eller någon sjukdom. Ett exempel på att utnyttja att

en person befinner sig i en särskilt utsatt position kan vara om en kvinna som har ett barn som behöver vård eller särskild omsorg har utlovats möjligheter till sådana åtgärder t.ex. under förutsättning att hon prostituerar sig i Sverige. Det kan också anses otillbörligt att utnyttja en person som har en oklar status i ett land, t.ex. om han eller hon lever som illegal immigrant. För att ett otillbörligt medel skall anses jämförbart med olaga tvång och vilseledande måste emellertid omständigheterna alltid vara sådana att offret inte har något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig gärningsmannens vilja. Vad som avses är närmast utpressningsliknande situationer eller situationer där offret annars befinner sig i svårt trångmål. Gemensamt för de otillbörliga medlen är att de på olika sätt syftar till att bemästra offrets fria och verkliga vilja. Enbart det förhållandet att offret lever i ett land med lägre levnadsstandard än destinationslandet bör således inte i sig vara tillräckligt för att anse att ett otillbörligt medel använts. Vid bedömningen av om någon befinner sig i en särskilt utsatt position måste en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet göras.

För straffansvar krävs att gärningsmannen med användande av det otillbörliga medlet förmår offret att bege sig eller transporteras till ett annat land. Orsakssamband mellan det otillbörliga medlet och åtgärden skall alltså föreligga. Detta innebär att offret skall ha underkastat sig åtgärden just på grund av det otillbörliga medlet. Om offret oberoende av det otillbörliga medlet skulle ha vidtagit åtgärden föreligger inte något orsakssamband och ansvar för människohandel kan då inte komma i fråga.

Syftet med handeln skall vara att i destinationslandet utnyttja offret för sexuella ändamål. Om något sådant syfte inte föreligger när åtgärden vidtas kan ansvar för människohandel inte komma ifråga. Beträffande syftet föreskrivs direkt uppsåt. Det är fråga om ett s.k. subjektivt överskott. Brottet fullbordas således även om något utnyttjande inte kommer till stånd.

Ett syfte kan vara att offret skall bli utsatt för sexualbrott, nämligen brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 § brottsbalken. Med begreppet utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser avses i första hand det som i dagligt tal benämns prostitution. Begreppet avser emellertid även utnyttjanden som inte är av prostitutionskaraktär, dvs. utan att ersättning lämnas. Uttrycket ”på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål” avser att fånga upp utnyttjanden för andra sexuella ändamål än de ovan beskrivna, såsom att utnyttja en person för medverkan vid framställning av pornografiska alster eller för medverkan i pornografisk föreställning. För att uppfylla rekvisitetet bör krävas att det är fråga om antingen sexuella handlingar eller ohöljd exponering av sexuell innebörd. Det skall också vara fråga om ett utnyttjande av den andra personen. Sexuella handlingar och exponeringar av sexuell innebörd som utförs under tvång eller annars under svåra eller kränkande förhållanden torde alltid innebära ett utnyttjande.

Straffet är fängelse lägst två och högst tio år. Ett högt straff torde kunna dömas ut exempelvis i de fall gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet. Vidare har åldern hos den eller dem som varit föremål för handeln betydelse för straffvärdet; ju yngre ett barn varit desto högre bör straffvärdet vara. Huruvida syftet har förverkligats eller lett till det

Andra stycket

I bestämmelsens andra stycke regleras de delar av handeln som äger rum i det s.k. destinationslandet, dvs. i det land dit offret har begett sig eller transporterats till och där utnyttjandet är tänkt att äga rum. Således skall även den som tar emot, transporterar eller inhyser någon som har kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket dömas för människohandel om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som där sägs.

Med begreppet ta emot avses exempelvis att ta emot offret i destinationslandet på en bordell eller på en s.k. sexklubb eller för vidare transport. Att inhysa någon träffar exempelvis den som mer varaktigt tar hand om offret på en bordell eller i en lägenhet.

De personer som utsätts för dessa efterföljande åtgärder skall ha kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket. De skall således ha hamnat i destinationslandet genom de förfaranden som beskrivs i första stycket. Om de kommit till ett land enbart av något annat skäl, t.ex. som flyktingar eller turister, kan ett mottagande, en transport eller ett inhysande inte anses som människohandel enligt bestämmelsen, även om dessa åtgärder företas i syfte att utnyttja personerna för sexuella ändamål och med användande av något otillbörligt medel. I dessa fall kan dock andra straffbestämmelser bli tillämpliga, såsom koppleribestämmelsen i 6 kap. 8 §.

För att en person skall kunna dömas för att ha tagit emot, transporterat eller inhyst en person i syfte att utnyttja den personen sexuellt erfordras alltså att de objektiva omständigheterna som förutsätts för människohandel enligt första stycket är styrkta. Någon gärningsman behöver dock inte vara identifierad.

De inledande åtgärderna i ursprungslandet måste vara relevanta med avseende på de efterföljande åtgärderna i destinationslandet för att bestämmelsen skall vara tillämplig. Om en person genom människohandel förs till ett annat land, men personens utsatta situation därefter upphör och denna lever under normala förhållanden under en inte obetydlig tid, bör senare åtgärder i destinationslandet normalt inte anses som människohandel.

När det gäller övriga rekvisit hänvisas till kommentaren till första stycket.

Tredje stycket

Stycket reglerar handel med personer som inte har fyllt 18 år. I dessa fall krävs inte att gärningsmannen har genomfört handeln med användande av något otillbörligt medel. Således skall den som begår en gärning som beskrivs i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt 18 år dömas för människohandel även om inte olaga tvång, vilseledande eller något annat sådant otillbörligt medel har använts. För straffansvar erfordras dock alltid någon form av påverkan från gärningsmannens sida.

Denna behöver dock inte vara förenad med användande av något otillbörligt medel.

När det gäller handel med barn hänvisas i övrigt till kommentarerna i första och andra stycket.

Fjärde stycket

I detta stycke anges att en mindre sträng straffskala skall användas vid mindre grova fall. Är brottet mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Mindre grova fall kan vara exempelvis då risken för att utnyttjande faktiskt skulle komma att ske varit liten. Förutom detta måste även arten av det åsyftade utnyttjandet och det åsyftade utnyttjandets omfattning beaktas samt i vad mån intrånget i annans frihet har inneburit fysiskt eller psykiskt lidande eller kränkning.

Konkurrensfrågor

Bestämmelsen aktualiserar vissa konkurrensfrågor. I bestämmelsen anges uttryckligen att den skall vara subsidiär till brottet människorov i 4 kap. 1 §. På förslag av *Lagrådet* framgår av bestämmelserna om olaga frihetsberövande i 4 kap. 2 § och försättande i nödläge i 4 kap. 3 § att dessa brott skall vara subsidiära till det nya brottet. I övrigt bör vanliga konkurrensregler tillämpas. Detta innebär normalt att när det är fråga om konkurrens mellan det nya brottet och ett annat brott, med samma skyddsintresse, som har en strängare straffskala skall domstolen döma för det senare brottet. Eftersom bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål omfattar många skilda förfaranden får dock domstolen göra en prövning av omständigheterna i varje enskilt fall mot konkurrerande straffbestämmelser. Om t.ex. ett förfarande uppfyller förutsättningarna för straffbarhet både enligt 1 a § och olaga tvång i 4 kap. 4 §, skall endast 1 a § tillämpas.

Genom bestämmelsen i 1 a § straffbeläggs gärningar som delvis också faller under straffbestämmelserna om koppleri och grovt koppleri i 6 kap. 8 och 9 §§ brottsbalken. Den nya bestämmelsen omfattar dock till skillnad från koppleribestämmelserna inte endast utnyttjande och främjande av någon annans prostitution utan också andra former av sexuell exploatering. Härtill kommer att någon prostitution eller annan form av utnyttjande för sexuella ändamål inte behöver ha kommit till stånd. Om rekvisiten för bestämmelsen är uppfyllda skall dömas enligt den nya bestämmelsen även om gärningen i och för sig också kunnat rubriceras som koppleri eller grovt koppleri.

En särskild konkurrenssituation som kan aktualiseras och som bör uppmärksammas här är när någon tar emot eller annars inhyser personer som anlant till ett land som offer för människohandel enligt det beskrivna tillvägagångssättet. Den som upplåter lokal eller lägenhet eller som tar emot sådana personer i t.ex. sitt hem kan givetvis om dessa personer har prostituerat sig också i vissa fall anses ha främjat eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt anses ha utnyttjat att de har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Under sådana omständigheter kan denne ha gjort sig skyldig till koppleri. En uttrycklig bestämmelse om fastighets-

ägares ansvar finns för övrigt i 6 kap. 8 §. I en sådan situation får dock prövas om den som inhyt eller tagit emot de angivna personerna därvid också har använt olaga tvång eller vilseledande eller annars utnyttjat deras särskilt utsatta position för ett visst syfte. Om han eller hon har det skall bestämmelsen om människohandel tillämpas framför den om koppleri.

När det gäller barn krävs inte att gärningsmannen genomfört handeln med användande av något särskilt otillbörligt medel. Beträffande den särskilda konkurrenssituationen när någon tar emot eller annars inhyser en person som är föremål för handel och som prostituerar sig, kan dock följande anföras. Den som upplåter lokal eller lägenhet eller som tar emot sådana barn i t.ex. sitt hem kan givetvis också i vissa fall anses ha främjat eller ha utnyttjat ekonomiskt att barnen har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Under sådana omständigheter kan inhysaren eller mottagaren göra sig skyldig till koppleri. Avgörande för frågan om gärningen skall bedömas som koppleri eller människohandel är i en sådan situation syftet med gärningsmannens åtgärder och om det har varit fråga om en gränsöverskridande handel.

Slutligen skall anmärkas att en gärningsman som, utöver handlingar enligt 1 a §, har gjort sig skyldig till allvarigare sexualbrott såsom våldtäkt, sexuellt tvång eller sexuellt utnyttjande gentemot den som varit föremål för handeln skall dömas också för dessa brott.

2 §

Ändringen har tillkommit på förslag av *Lagrådet* och innebär att bestämmelsen inte skall tillämpas i de fall bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål i 1 a § är tillämplig.

3 §

Ändringen, som har tillkommit på förslag av *Lagrådet*, innebär att bestämmelsen inte skall tillämpas i de fall bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål i 1 a § är tillämplig.

10 §

Genom ändringarna i 10 § har människohandel för sexuella ändamål kriminaliserats också på försöks- och förberedelsestadiet. Detsamma gäller stämpling till och underlåtenhet att avslöja sådant brott. Med hänsyn till utformningen av 1 a § såvitt avser det angivna syftet med handeln ligger försökspunkten relativt tidigt. Bestämmelsen motiveras i avsnitt 5.5.

Sammanfattning av betänkandet Sexualbrotten Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsade frågor (SOU 2001:14)

Kommittén har varit en straffrättslig kommitté. Det främsta uppdraget har varit att se över bestämmelserna om sexualbrott i 6 kapitlet brottsbalken. Kommittén lägger nu i detta betänkande fram förslag till en ny reglering av sexualbrotten. Kommittén föreslår att 6 kapitlet brottsbalken skall ersättas av ett nytt. Vidare föreslås att det införs särskilda bestämmelser om straffansvar för handel med människor respektive med barn för sexuella ändamål. Kommittén föreslår en rad andra åtgärder såsom att kravet på dubbel straffbarhet för brott begångna utomlands inte skall gälla för vare sig allvarliga sexualbrott mot den som inte har fyllt 18 år eller de nya straffbestämmelserna om människohandel.

Lagstiftningen om sexualbrott bör vara tydligare

Den sexuella självbestämmanderätten och den sexuella integriteten är de viktigaste skyddsintressena bakom regleringen av sexualbrotten. Sexuella övergrepp innebär alltid en kränkning av den sexuella men också den personliga integriteten. Kommittén anser att regleringen av sexualbrotten bör fästa mindre avseende vid vilken sexualhandling det varit frågan om och mer ta fasta på den sexuella kränkningen och dess art. En sådan inriktning är i allt väsentligt ett uttryck för den rättsutveckling som redan har skett men framgår tydligare av förslaget till ny lagtext.

Kommittén har haft i uppdrag att finna en lösning som innebär att våldtäktsbegreppet omfattar allvarliga sexuella övergrepp mot små barn även om något tvång inte har använts. Det är särskilt tillämpningen av kravet på tvång i 6 kap. 1 § BrB om våldtäkt som har kritiserats då den anses ha lett till orimliga resultat när det gäller övergrepp mot barn. Av kommitténs praxisundersökning samt den forskning som finns om sexuella övergrepp mot barn framkommer dessutom att gärningsmännen i många fall inte använder något direkt våld. Det är vanligare att gärningsmannen har övertalat och lockat barnet eller att han eller hon har använt sig av sin auktoritet som vuxen för att få sin vilja igenom. Om gärningarna har pågått under en lång tid vänjer sig barnen vid sin livssituation och gärningsmannen behöver av det skälet inte heller använda något våld eller hot vid övergreppet.

Därför föreslår kommittén en särreglering. Med hänsyn till systematiken och att regleringen skall vara så klar som möjligt föreslår kommittén att lagstiftningen genomgående skall skilja på om ett sexualbrott förövats mot ett barn som inte har fyllt 15 år eller om det förövats mot en vuxen person. Någon särskild reglering för små barn föreslås alltså inte.

Åldersgränsen för när de olika bestämmelserna är tillämpliga är densamma som för den sexuella självbestämmanderätten. Någon ändring i det avseendet föreslås inte. Barn under 15 år kan alltså aldrig ge ett

samtycke till sexuella handlingar med ansvarsbefriande verkan för gärningsmannen.

Den som fyllt 15 år behandlas i lagstiftningen som rör sexualbrott som vuxna. Det beror på att ungdomarna då nått sin sexuella självbestämmanderätt. Författningsförslaget innehåller dock ett par särskilda skyddsregler för ungdomar mellan 15 och 18 år. Med hänsyn till systematiken har de fogats till bestämmelserna som behandlar sexualbrott mot vuxna.

Tvång och samtycke i en ny reglering av våldtäktsbrottet

För straffansvar för våldtäkt mot vuxna bör det också enligt en ny lagstiftning krävas att gärningsmannen med våld eller hot tilltvingat sig den sexuella handlingen. Som främsta skälet härtill har ansetts att det finns en risk att en reglering baserad på endast att offret inte har lämnat sitt samtycke till de sexuella handlingarna medför att brottsutredningen alltför mycket inriktas på offret. Frågor om bl.a. hur offret uppträdde eller markerade att han eller hon inte var intresserad av ett sexuellt umgänge, vad som skett vid övergreppet och parternas förhållande skulle få en större betydelse för att bringa klarhet i om det förelegat ett samtycke. Det finns en risk att sådana hänsyn som är ett uttryck för bristande jämställdhet mellan kvinnor och män och som man vid reformen av sexualbrotten år 1984 tog avstånd ifrån skulle få förnyad aktualitet. Dessutom skulle en sådan reglering vara förenad med betydande tillämpningssvårigheter och inte passa in i brottsbalkens systematik.

Med hänsyn till framför allt rättsutvecklingen föreslår emellertid kommittén att redan en lägre grad av tvång skall leda till straffansvar för våldtäkt. Kravet på att gärningsmannen skall ha utövat ett s.k. råntvång har därför slopats. I stället är det en tillräcklig förutsättning för straffansvar enligt förslaget till den nya bestämmelsen om våldtäkt i 6 kap. 1 § BrB att gärningsmannen har använt ett olaga tvång.

Förslaget till ett nytt 6 kapitel brottsbalken

Översynen av bestämmelserna om sexualbrott i 6 kapitlet brottsbalken har avsett såväl det materiella innehållet som systematik, lagteknik och språk. Som underlag för sin översyn har kommittén bland annat låtit genomföra en undersökning av domstolarnas straffmätning och bedömning av straffvärdet i mål om sexualbrott. Praxisundersökningen har omfattat ca 415 domar, fördelade på de olika brotten i 6 kapitlet. Domarna är meddelade under tiden fr.o.m. den 1 januari 1995 t.o.m. den 30 juni 1998. Kommittén har vidare studerat annan rättspraxis samt inhämtat uppgifter från företrädare för både myndigheter och s.k. frivilligorganisationer. Till kommittén har dessutom varit knuten en s.k. referensgrupp. I den har det suttit personer med särskild kunskap på olika områden som har varit av betydelse för kommitténs arbete.

I samband med översynen har uttrycket sexuellt umgänge ersatts med ett nytt, sexuell handling. Innebörden av det uttrycket är i allt väsentligt detsamma som för uttrycket sexuellt umgänge. En viss utvidgning är

dock avsedd. För att bedömas som en sexuell handling skall en handling eller åtgärd ha haft en påtaglig sexuell prägel för offret eller gärningsmannen. Kränkningen av offret har en stor betydelse vid denna prövning. Det fordras dock inte att det har varit en direkt och varaktig kroppslig beröring för att en handling skall bedömas som en sexuell handling. Också uttrycken vanmakt och hjälplöst tillstånd har ersatts av andra uttryck. Samtliga bestämmelser har getts en modern språklig utformning.

Sexualbrott mot vuxna

De fem inledande bestämmelserna i förslaget till nytt 6 kapitel omfattar endast sexualbrott i strikt mening som förövats mot vuxna: 1 § våldtäkt, 2 § sexuellt tvång, 3 § sexuellt utnyttjande, 4 § sexuell kränkning och 5 § sexuell exploatering av ungdom. Med vuxna personer avses den som har fyllt 15 år. Tre bestämmelser innehåller regler till skydd mot sexuella handlingar som genomförs med olaga tvång eller utnyttjanden. Bestämmelserna är i princip upptagna i ordning efter brottens allvar.

Sexualbrotten mot vuxna omfattar enligt förslaget följande.

Våldtäkt enligt 1 § reserveras för de mest allvarliga sexuella kränkningarna. Straffansvaret träffar den som med våld eller hot tvingar en annan person till en sexuell handling som är allvarligt kränkande med hänsyn till tvångets art eller omständigheterna i övrigt. Den sexuella handlingen kan bestå i samlag och samlagsliknande handlingar. Också andra sexualhandlingar som med hänsyn till tvångets art eller omständigheterna i övrigt är allvarligt kränkande kan föranleda ansvar. För straffansvar är det tillräckligt att gärningsmannen har använt ett sådant olaga tvång som avses i 4 kap. 4 § första stycket BrB.

För våldtäkt skall enligt förslaget också den dömas som av en annan person tilltvingar sig en sådan sexuell handling genom att utnyttja att denna person inte har förmåga att värja sig på grund av berusning eller ett liknande tillstånd eller den hotfulla situation han eller hon befinner sig i. Denna bestämmelse skall i vissa fall tillämpas före bestämmelsen om sexuellt utnyttjande. Detta är delvis en nyhet i förhållande till gällande rätt. Bakgrunden till kommitténs förslag är följande.

Enligt nuvarande ordning döms som huvudregel inte för våldtäkt om gärningsmannen har utnyttjat en situation där offret redan varit utslaget t.ex. på grund av att han eller hon frivilligt har berusat sig. Gärningsmannen har i sådana fall i stället dömts för sexuellt utnyttjande enligt 3 §. Regleringen tycks i praktiken, oavsett gärningsmannens handlande, leda till att offrets berusning får en avgörande betydelse för rubriceringen. Även i situationer som ligger nära en våldtäkt döms således gärningsmannen för sexuellt utnyttjande i stället för våldtäkt. De under senare år uppmärksammade fallen har haft det gemensamt att det varit unga kvinnor som har varit kraftigt berusade och som har utnyttjats sexuellt av flera gärningsmän.

Även om straffskalan skulle skärpas för brottet sexuellt utnyttjande har kommittén inte ansett att det är en tillräcklig åtgärd för att behålla den nuvarande ordningen. Kommittén har menat bl.a. att den kränkning som offret i en sådan situation utsätts för är jämförbar med den som ett offer för en våldtäkt utsätts för. I förslaget har därför en viss del av den

nuvarande bestämmelsen i 3 § förts till 1 §. Enligt förslaget omfattar den nya 1 § alltså både den som försätter någon annan i ett visst tillstånd och sedan utnyttjar detta tillstånd för att genomföra en sexuell handling som den som under vissa omständigheter drar sådan fördel av att en annan person till följd av t.ex. frivillig berusning inte har förmåga att värja sig.

Det framgår uttryckligen av förslaget att en våldtäkt som har begåtts av fler än en gärningsman skall bedömas som grovt brott.

Sexuellt tvång enligt 2 § omfattar de fall då gärningsmannen med ett olaga tvång har genomfört en sexuell handling. En förutsättning för straffansvar enligt 2 § är att den sexuella handlingen inte är allvarligt kränkande. Bestämmelsen om sexuellt tvång är alltså subsidiär till bestämmelsen om våldtäkt i vissa fall.

Sexuellt utnyttjande enligt 3 § skyddar den som står i en beroendeställning till gärningsmannen eller lider av en psykisk störning. Så långt är tillämpningsområdet för bestämmelsen i allt väsentligt detsamma som enligt gällande rätt. Bestämmelsen föreskriver dock också straffansvar för den som sexuell utnyttjar en annan person som i annat fall än vad som sägs i den nya våldtäktsbestämmelsen inte har förmåga att värja sig. Den nya bestämmelsen om sexuellt utnyttjande utesluter inte tillämpningen av 1 § om den sexuella handlingen har varit allvarligt kränkande.

Bestämmelsen om sexuellt utnyttjande omfattar också ett ovillkorligt skydd för ungdomar mellan 15 och 18 år mot sexuella handlingar från vuxna som har ett särskilt ansvar för dem. Sålunda skall den som genomför en sexuell handling med någon som inte har fyllt 18 år och som är avkomling till gärningsmannen, som står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen skall svara på grund av en myndighets beslut dömas för sexuellt utnyttjande. I viss utsträckning är det regleringen i den nuvarande 4 § om sexuellt utnyttjande av underårig som har flyttats till den nya bestämmelsen om sexuellt utnyttjande. En viss utvidgning av den utpekade personkretsen för vilken det absoluta förbud gäller har gjorts samtidigt. Också andra närstående vuxna som den unga personen har ett förhållande till som påminner om det mellan en fostrare och en tonåring omfattas av den nya bestämmelsen. Hit hör t.ex. föräldrarnas nya partners.

Också i denna bestämmelse föreskrivs uttryckligen att brottet bör bedömas som grovt bl.a. om det har förövats av fler än en gärningsman.

Sexuell kränkning enligt 4 § föreskriver straffansvar för den som i annat fall än som sagts tidigare i 6 kapitlet utsätter en person för ett beteende som kan kränka personens sexuella integritet. Paragrafen innehåller alltså straffansvar för andra förfarande än vad som betecknas som sexuella handlingar. Även i en ny reglering finns det nämligen enligt kommitténs mening ett behov av en straffbestämmelse för handlingar som t.ex. blottning eller annat anstötligt uppträdande. Den föreslagna bestämmelsen innebär i förhållande till gällande rätt en viss utvidgning av det straffbara området. Det gäller bl.a. kränkande uttalanden med sexuell anspelning.

Sexuell exploatering av ungdom enligt 5 § innehåller två bestämmelser, som reglerar ett särskilt skydd för den sexuella integriteten för ungdomar mellan 15 och 18 år. Bestämmelserna innebär

en motsvarande inskränkning av ungdomarnas sexuella självbestämmanderätt. Bestämmelserna har utformats med beaktande av bl.a. barnkonventionens krav.

För det första omfattar paragrafen köp av sexuella tjänster av ungdomar. Sålunda skall den som genomför en sexuell handling med någon som inte har fyllt 18 år dömas för sexuell exploatering av ungdom om den underåriga personen har medverkat mot ersättning. Bestämmelsen avser att skydda ungdomar mot att dras in i prostitution. Den motsvarar bestämmelsen i nuvarande 10 § om förförelse av ungdom.

För det andra omfattar paragrafen den som främjar att någon som inte har fyllt 18 år utför en sexuell posering som är ett led i en framställning av pornografisk bild, som sker mot ersättning, eller som annars kan skada den underåriges utveckling. Förslaget innebär ett förstärkt straffrättsligt skydd för ungdomar mot att användas för sexuell posering. Skärpningen motiveras bl.a. av att lagstiftningen skall svara mot de internationella åtaganden som Sverige har gjort när det gäller skyddet för barn mot olika former av sexuell exploatering. Sålunda har det riktats kritik mot den gällande lagstiftningen i detta avseende, framför allt den nuvarande bestämmelsen om sexuellt ofredande i 7 §. Kommittén har vidare beaktat bl.a. att det bör råda en bättre överensstämmelse mellan bestämmelserna i 6 kapitlet och den om barnpornografibrottet i 16 kapitlet brottsbalken.

Det absoluta förbudet gäller vissa typiska utnyttjanden i pornografiska sammanhang. Dit hör sådan sexuell posering som är ett led i en framställning av en pornografisk bild eller film. Dit hör också sådan posering som sker mot ersättning, t.ex. på sexklubb. Utanför detta område har den underåriga med stigande ålder och mognad en viss sexuell självbestämmanderätt och ett ökat ansvar för sina handlingar.

Sexualbrott mot barn

Sexuella övergrepp samt kränkningar mot barn under 15 år regleras i tre särskilda bestämmelser i kapitlet. De är upptagna i ordning efter brottens allvar. Endast två bestämmelser omfattar ett skydd för barn mot det som beskrivs som sexuella handlingar. Anledningen är att sexuella övergrepp mot barn är straffvärda även om de begåtts utan användning av olaga tvång eller andra otillbörliga medel.

Sexualbrotten mot barn omfattar enligt förslaget följande.

Våldtäkt mot barn enligt 6 § är en ny bestämmelse. Den reserveras för allvarliga sexuella kränkningar av barn. Paragrafen föreskriver straffansvar för den som med ett barn under 15 år genomför en sexuell handling som är allvarligt kränkande med hänsyn till sin art eller till omständigheterna i övrigt.

Det förutsätts alltså inte att gärningsmannen har använt våld eller hot eller att han genomfört handlingen med något annat särskilt medel. De främsta skälen till bestämmelsens utformning är följande. Det kan riktas kritik mot den nuvarande regleringen då den kan leda till orimliga avgöranden vid övergrepp mot barn. Dessutom behöver gärningsmännen sällan ta till våld eller hot för att genomföra sexuella handlingar med barn. Det framgår av både praxis och forskning. Det är dock självklart att gärningsmannen ändå upplevs som hotfull och att övergreppet för barnet är både skrämmande och smärtsamt. En sådan gärning är därför lika

straffvärd som sexuella övergrepp som riktats mot vuxna och som innehåller tvång.

En reglering med skilda bestämmelser om sexualbrott mot barn och sexualbrott mot vuxna utesluter inte att rubriceringen våldtäkt mot barn används ifråga om de allvarligaste övergreppen mot barn även om det för straffansvar inte föreskrivs något krav på tvång. Ett sexuellt övergrepp mot ett barn är regelmässigt förenat med ett psykiskt våld och det innebär en ytterst allvarlig kränkning av barnets integritet. Rubriceringen våldtäkt mot barn markerar allvaret i gärningen och ger också uttryck för den skärpta syn på sexualbrott mot barn som ligger bakom förslaget till en ny reglering.

En grundläggande utgångspunkt för prövningen av om en kränkning är allvarlig är redan den omständigheten att gärningen riktas mot ett barn. De skall vara helt fredade från att utsättas för sexuella närmanden. Ju yngre ett barn är desto allvarligare är gärningen.

Samlag och andra samlagsliknande handlingar är regelmässigt allvarligt kränkande om de genomförs med barn. Också andra handlingar kan med hänsyn till sin art eller omständigheterna i övrigt vara allvarligt kränkande. Regelmässigt skall gärningar som inneburit att en gärningsman genom att genomföra sexuella handlingar med ett barn har missbrukat ett särskilt förtroende eller ansvar medföra ansvar enligt 6 §. Sexuella handlingar som t.ex. föräldrar samt styv- eller fosterföräldrar genomför med sitt barn eller ett barn de ansvarar för är alltid allvarligt kränkande.

Om det är frågan om två tonåringar, varav den ena inte har fyllt 15 år, som genomför sexuella handlingar med varandra fordras det emellertid mer kvalificerande omständigheter än när målsäganden är ett litet barn för att en gärning skall bedömas enligt 6 §. Omständigheter som t.ex. tonåringens utveckling och mognadsnivå, vilket förhållandet som råder mellan tonåringarna, de sexuella handlingarnas natur samt på vilket sätt gärningen har genomförts har betydelse för bedömningen.

På motsvarande sätt som i 1 § sägs uttryckligen i bestämmelsen i 6 § att det särskilt skall beaktas vid bedömningen av om ett brott är grovt att det har begåtts av flera gärningsmän. Härutöver nämns flera andra omständigheter som kan medföra att brott är grovt, bland annat barnets låga ålder eller att barnet varit utsatt för våld eller hot.

Sexuellt övergrepp mot barn enligt 7 § är också en ny paragraf. Den föreskriver straffansvar för den som i annat fall än som sagts tidigare i kapitlet förmår ett barn att företa en sexuell handling eller utsätter barnet för en sådan handling. Bestämmelsen tar sikte på sexualbrott som inte omfattas av den nya bestämmelsen om våldtäkt mot barn. Graderingen mellan de två bestämmelserna om sexualbrott mot barn görs utifrån främst om gärningen kan bedömas som allvarligt kränkande eller inte. Bestämmelsen i 7 § är alltså subsidiär i förhållande till den om våldtäkt mot barn.

Sexuell kränkning av barn enligt 8 § tar sikte på sexualbrott som inte innefattar en sexuell handling. Paragrafen är också ny. Den skyddar barn mot beteenden genom vilka de utnyttjas sexuellt på ett sådant sätt att det innebär en kränkning av deras sexuella integritet. Bestämmelsen föreskriver ansvar för den som främjar att ett barn utför en sexuell

posering eller annars utsätter barnet för ett beteende i ord eller handling som kan kränka dess sexuella integritet.

Prop. 2001/02:124
Bilaga 1

Koppleri och prostitution

Förslaget till nytt 6 kapitel innehåller också två bestämmelser om straffansvar för koppleri respektive köp av sexuella tjänster. Förbudet mot köp av sexuella tjänster har av systematiska skäl tagits upp i kapitlet.

Koppleri enligt 10 § har samma tillämpningsområde som enligt gällande rätt. Straffansvaret för koppleri är enligt förslaget även i fortsättningen begränsat till sådana sexuella aktiviteter som enligt gällande rätt utgör sexuellt umgänge.

Bestämmelsen har dock setts över språkligt. Bland annat har uttrycket tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning ersatts med uttrycket prostitution. Den som främjar eller ekonomiskt utnyttjar att en person prostituerar sig vid ett flertal tillfällen kommer alltså enligt förslaget att göra sig skyldig till koppleri.

Lagen (1998:408) om förbud av köp av sexuella tjänster (den s.k. sexköpslagen) innebär att redan köp av en tillfällig sexuell förbindelse är straffbart. Kommittén har mot den bakgrunden haft i uppdrag att utreda bl.a. om kravet i bestämmelsen om koppleri om att det skall vara fråga om ett flertal sexuella förbindelser skall tas bort. Kommittén har dock ansett att det inte är tillräckligt för straffansvar att någon främjar eller utnyttjar att någon annan vid endast ett tillfälle har haft en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Skälen för det ställningstagandet är främst *dels* att det ligger i koppleribrottets natur att främjandet eller det ekonomiska utnyttjandet normalt skall avse en slags verksamhet, *dels* att den som främjar att någon vid ett tillfälle säljer en sexuell tjänst kan göra sig skyldig till medhjälp till köp av sexuella tjänster.

Till de omständigheter som kan medföra att ett koppleri bedöms som grovt har lagts till två nya. Således skall enligt förslaget också vid en sådan bedömning särskilt beaktas att brottet har avsett en verksamhet som har bedrivits i organiserad form eller som har medfört en betydande vinning för gärningsmannen.

Förbudet mot köp av sexuella tjänster enligt 11 § omfattar enligt förslaget den som i annat fall än som sägs förut i kapitlet skaffar eller låter skaffa sig en sexuell tjänst under förhållanden som utgör prostitution. Med uttrycket sexuell tjänst avses sådana sexuella aktiviteter som enligt gällande rätt utgör sexuellt umgänge.

Bestämmelsen omfattar i allt väsentligt straffansvar för de gärningar som nu omfattas av tillämpningsområdet för sexköpslagen. Förbudet mot köp av sexuella tjänster omfattar dock enligt förslaget uttryckligen också den som låter skaffa sig en sexuell tjänst, dvs. den som nyttjar en sexuell tjänst men *låter* en annan person betala den. Således kan man inte undgå straffansvaret genom ett påstående att det är någon annan som har betalat för eller på annat sätt har köpt den sexuella tjänsten. Genom den föreslagna lydelsen skall vidare klargöras att förbudet omfattar också den som är stamkund hos en prostituerad.

Förslaget till ett nytt 6 kapitel innehåller på motsvarande sätt som i gällande reglering också bestämmelser om bl.a. försöksbrott m.m., särskild åtalsbegränsning och särskild föreskrift om vad som i förekommande fall krävs i fråga om gärningsmannens insikt om barnets ålder.

Bestämmelsen om sexuell umgänge med avkomling respektive syskon har flyttats till 7 kapitlet brottsbalken. Anledningen är att bestämmelsen från systematiska utgångspunkter har ansetts passa bättre bland bestämmelser om brott mot familj. Bestämmelsen har samma tillämpningsområde som enligt gällande rätt, men den har getts en något modernare och tydligare språklig utformning.

Sexklubbar och pornografi

Kommittén har haft i uppdrag att utreda om det finns anledning och möjlighet att införa regler som begränsar eller försvårar för sexklubbar att rekrytera unga personer till sin verksamhet. I samband härmed har kommittén utrett om det går att undvika skadliga effekter av sådana klubbar genom ändrad lagstiftning eller andra åtgärder.

För att få en uppfattning om sexklubbarnas verksamhet och omfattning har kommittén inhämtat upplysningar från landets polismyndigheter samt från socialförvaltningarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping bl.a. genom en enkät. Våren 1999 fanns det tretton sexklubbar i landet. Verksamheten bestod av serveringar och nakenframträdande på scen, såsom striptease. I många fall fanns det också möjlighet till s.k. enskild posering. Antalet sexklubbar hade ökat kraftigt under de senaste fem åren och det kan ha ökat ytterligare sedan kartläggningen. Det har inte gått att fastställa hur många kvinnor som är verksamma på sexklubbar, men en grov uppskattning är att det rör sig om ca 500. Det flesta kvinnor är av naturliga skäl verksamma i Stockholm och Göteborg. De är i åldern 18 till 40 år, med tyngdpunkten förlagd till de yngre åldrarna. Kvinnorna är inte sällan under 20 år när de debuterar på sexklubb.

Kommittén anser att rekryteringen av unga personer kan motverkas i första hand genom de nya straffbestämmelserna om sexuell exploatering av ungdom (5 §) och sexuell kränkning av barn (8 §). Bestämmelserna skyddar personer under 18 år bl.a. mot att användas i just poseringssammanhang. Skyddet för barn som inte fyllt 15 år är på motsvarande sätt som enligt gällande rätt ovillkorligt. Skyddet för ungdomar mellan 15 och 18 år har genom den föreslagna regleringen stärkts. Sålunda är enligt förslaget straffansvaret för den som främjar att någon som inte har fyllt 18 år utför sexuell posering på sexklubb också absolut. Den underåriges inställning tillmäts inte någon straffrättslig betydelse. Mot denna bakgrund och då det finns bestämmelser i annan lagstiftning, t.ex. lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), socialtjänstlagen (1980:620) och polislagen (1984:387), som ger ett gott stöd för att ingripa om det påträffas underåriga personer i en föreställning på en sexklubb, har kommittén inte föreslagit andra åtgärder i detta avseende.

Kommittén har kommit fram till att bestämmelsen om koppleri inte bör utvidgas till att omfatta de s.k. huvudaktörerna bakom sexklubbarna. Den främsta anledningen är att enskild posering förekommer nästan uteslutande på sexklubbarna. I ordningslagen (1993:1617) finns det redan ett förbud mot anordnandet av en offentlig tillställning som utgör pornografisk föreställning. Kommittén föreslår att det förbudet förtydligas. I förslaget till ny lydelse av 2 kap. 14 § sägs sålunda att en föreställning är pornografisk om den med hänsyn till inslag av dans, posering eller liknande uppträdanden av sexuell karaktär vid en samlad bedömning kan anses ha till huvudsakligt syfte att påverka åskådaren sexuellt. Straffskalan har skärpts. Till skydd för de kvinnor och – i förekommande fall – de män som uppträder i föreställningen har i bestämmelsen uttryckligen sagts att den som endast har uppträtt skall vara fri från ansvar för medverkan till brottet.

Kommittén har inte haft i uppgift att föreslå ett allmänt förbud mot pornografi. Däremot har kommittén utrett om pornografibranschens s.k. huvudaktörer straffrättsligt kan jämföras med den traditionella kopplaren. Eftersom utvidgningar av bestämmelsen om koppleri i detta avseende riskerar att leda till inskränkningar i de grundlagsfästa reglerna om tryck- och yttrandefrihet har kommittén funnit att det inte finns utrymme för att lämna något sådant förslag.

Utredningsfrågor med internationell anknytning

Kommittén har konstaterat att svensk lagstiftning i allt väsentligt uppfyller de krav som ställs på medlemsstaterna i den gemensamma åtgärden av den 24 februari 1997 om åtgärder mot människohandel och sexuellt utnyttjande av barn (EGT L 63/2, 4.3.97, 97/154/RIF). Detsamma gäller de krav som ställs på de anslutande staterna i artikel 6 i FN:s konvention från år 1979 om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor.

Kommittén har dock funnit att det bör införas en särskild bestämmelse om straffansvar för människohandel för sexuella ändamål. Som skäl för detta ställningstagande har kommittén beaktat att den internationella utvecklingen varit sådan att det numera är påkallat att införa sådana bestämmelser. Kommittén har också ansett att de handlingar som tillsammans utgör en sådan handel är särskilt avskyvärda och att de därför bör motverkas straffrättsligt genom brottsbestämmelser med en särskilt sträng straffskala. Även om de flesta förfaranden som ingår i en handel med människor för sexuella ändamål i allt väsentligt redan är kriminaliserade i svensk rätt har därför kommittén föreslagit en särskild bestämmelse.

Kommittén föreslår sålunda att den som med olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt rekryterar eller transporterar en person från det land som han eller hon vistas i till ett annat land med uppsåt att han eller hon där skall bli utsatt för sexuell exploatering, eller som i ett sådant syfte på ett otillbörligt sätt inhyser eller tar emot en sådan person, skall dömas för *människohandel för sexuella ändamål*. Tillämpningsområdet omfattar all människohandel för sexuella ändamål där gärningsmännen utnyttjar sårbarheten hos en annan person för de angivna syftena. Kommittén föreslår vidare att det införs en särskild

bestämmelse om straffansvar för *handel med barn för sexuella ändamål*. I förslaget till denna bestämmelse uppställs det dock för straffansvar inte något krav på att gärningsmannen har genomfört handeln med olaga tvång, vilseledande eller något annat otillbörligt sätt.

Bestämmelserna har utformats i nära anslutning till den definition som finns i ett tilläggsprotokoll om människohandel som hör till 2000 års FN-konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet. Kommittén föreslår att de nya bestämmelserna införs i 4 kapitlet brottsbalken, där det annars kriminaliseras handlingar som riktar sig mot en annan människas frihet och frid.

Kommittén har i samband med sina överväganden om införandet av de nya bestämmelserna understrukt att människohandel inte är endast ett straffrättsligt problem. En grundförutsättning för denna handel är att det finns en efterfrågan på sexuella tjänster. Sålunda har kommittén understrukt att handel för sexuella ändamål måste angripas inte bara med nykriminaliseringar utan också med insatser som kan motverka prostitutionen och som kan bidra till att män avstår från att köpa sexuella tjänster. Härutöver har kommittén ansett att handeln bör angripas utifrån det förhållandet att den är gränsöverskridande och således utgör ett internationellt problem.

Kommittén har funnit att det inte finns tillräckliga skäl för att föreslå att det införs straffrättsliga eller andra sanktioner mot den som i vinningssyfte ägnar sig åt kontaktförmedling av främst kvinnor och andra sådana åtgärder som medför en påtaglig risk att den ena parten kommer att utnyttjas p.g.a. sin sociala och ekonomiskt svagare ställning. De straffrättsliga och andra regler som finns ger tillsammans med de nya bestämmelserna om människohandel för sexuella ändamål ett fullgott skydd.

Kommittén anser att kravet på s.k. dubbel straffbarhet för brott som begåtts utomlands bör begränsas. Skälet är *dels* att bibehållandet av ett sådant krav kan hindra en effektiv lagföring, *dels* att innehållet i flera internationella instrument ger anledning att ifrågasätta om kravet är förenligt med principen om barnets bästa. Således föreslår kommittén att det inte bör finnas något krav på att gärningen skall vara straffbar också där den begicks när det är frågan om allvarliga sexuella övergrepp mot personer under 18 år. Kommittén föreslår vidare att det inte bör finnas något krav på dubbel straffbarhet för tillämpningen av de nya bestämmelserna om straffansvar för människohandel för sexuella ändamål och handel med barn för sexuella ändamål.

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

Härigenom föreskrivs ifråga om brottsbalken
dels att 4 kap. 10 § skall ha följande lydelse,
dels att det i brottsbalken skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 3 a
och 3 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

3 a §

Den som med olaga tvång, vilseledande eller på något annat otillbörligt sätt rekryterar eller transporterar en person från det land som han eller hon vistas i till ett annat land för att han eller hon där skall bli utsatt för sexuell exploatering, eller som i ett sådant syfte på ett otillbörligt sätt inhyser eller tar emot en sådan person, döms för människohandel för sexuella ändamål. Straffet är fängelse i lägst två och högst åtta år.

Om handel med någon som inte har fyllt arton år finns en bestämmelse i 3 b §.

3 b §

Den som rekryterar eller transporterar någon som inte har fyllt arton år från det land som han eller hon vistas i till ett annat land för att han eller hon där skall bli utsatt för sexuell exploatering, eller som i ett sådant syfte inhyser eller tar emot en sådan person, döms för handel med barn för sexuella ändamål. Straffet är fängelse i lägst två och högst tio år.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, olaga frihetsberövande eller försättande i nödläge och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordas inte skulle ha varit att anse som ringa.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge, *människohandel för sexuella ändamål eller handel med barn för sexuella ändamål* och för underlåtenhet att avslöja sådana brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordas inte skulle ha varit att anse som ringa.

¹ Senaste lydelse 1998:206.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Migrationsverket, Utlänningsnämnden, Socialstyrelsen, Institutet för psykosocial medicin, Folkhälsoinstitutet, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Skolverket, Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet, Ungdomsstyrelsen, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Stockholms kommun, Norrköpings kommun, Rikskvinnocentrum Akademiska sjukhuset Uppsala, BUP-Elefanten Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken Universitetssjukhuset i Linköping, Avdelningen för klinisk genetik Lunds universitetssjukhus, Rädda Barnens riksförbund, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges Domareförbund, Sveriges Psykologförbund, Sveriges Fastighetsägareförbund, Riksförbundet för Sexuell Upplysning, Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigade, ECPAT Sverige, Riksförbundet Barnens Rätt I Samhället, Föreningen Svenska UNICEF-kommittén, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Stödcentrum BEDA, Riksorganisationen Stödcentrum mot incest och Brottsofferjourernas Riksförbund.

Örebro tingsrätt, Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet, Institutionen för beteendevetenskap vid Linköpings universitet, Malmö kommun, Riksförbundet Hem och Skola, Riksorganisationen mot sexuella övergrepp, Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, Fredrika Bremerförbundet och Stiftelsen Kvinnoforum har inte inkommit med svar.

ILO-kommittén, Göteborgs kommun, Svenska kommunförbundet, Föreningen Svenskt Näringsliv och Tjänstemännens Centralorganisation avstår från att yttra sig över förslagen.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från Åklagarmyndigheten i Stockholm, Åklagarmyndigheten i Göteborg, Åklagarmyndigheten i Malmö, Åklagarmyndigheten i Västerås, Åklagarmyndigheten i Umeå och Åklagarmyndigheten i Linköping.

Yttrande har också inkommit från Forum om barn och våld, Kvinnofronten, IOGT—NTOs Juniorförbund, Vänsterpartiets kvinnopolitiska utskott, Handikappförbundens samarbetsorgan och Handikappombudsmannen.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 4 kap. 10 § skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 4 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 a §

*Den som, i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller annars på liknande sätt utnyttjas för sexuella ändamål, döms för **människohandel för sexuella ändamål** till fängelse i lägst två och högst tio år.*

För människohandel för sexuella ändamål döms också den som tar emot eller inhyser en person som kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sådant syfte som anges där.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel för sexuella ändamål även om inte olaga tvång, vilseledande eller något annat otillbörligt medel använts.

Är ett brott som avses i första-tredje styckena mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.

10 §⁴

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, olaga frihetsberövande eller försättande i nödläge och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

För försök, förberedelse eller stämpling till människorov, *människohandel för sexuella ändamål*, olaga frihetsberövande eller försättande i nödläge och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i 23 kap. Detsamma gäller för försök eller förberedelse till olaga tvång som är grovt eller till dataintrång som om det fullbordats inte skulle ha varit att anse som ringa.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

⁴ Senaste lydelse 1998:206.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2002-02-27

Närvarande: f.d. justitierådet Hans Danelius, regeringsrådet Gustaf Sandström, justitierådet Dag Victor.

Enligt en lagrådsremiss den 12 februari 2002 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Hedvig Trost.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Frågan om människohandel har, som redovisas i remissen, under senare tid varit föremål för åtskillig uppmärksamhet i internationella sammanhang. Av särskild betydelse är ett tilläggsprotokoll till FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet i vilket åtgärder mot människohandel behandlas samt det utkast till EU-rambeslut om åtgärder för att bekämpa människohandel som nyligen förelagts riksdagen för godkännande. Klart är att en anpassning till dessa internationella instrument kommer att kräva ändringar i svensk strafflagstiftning. Av remissen framgår också att regeringen avser att så snart som möjligt lägga fram de förslag som kan visa sig behövas för en sådan anpassning.

I brottsbalken finns för närvarande en paragraf som i första hand tar sikte på just människohandel eller den s.k. slavhandeln särskilt med kvinnor och barn. Enligt 4 kap. 3 § skall den som, genom olaga tvång eller vilseledande, föranleder att någon kommer i krigs- eller arbetsjänst eller annat sådant tvångstillstånd eller förmår någon att bege sig till eller stanna kvar på utrikes ort, där han eller hon kan befaras bli utsatt för förföljelse eller utnyttjad för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt råka i nödläge, dömas för försättande i nödläge. Paragrafen omfattar inte de fall då någon förmås bege sig till Sverige för sådana ändamål, och den täcker inte heller fullt ut alla förfaranden som omfattas av de nämnda internationella instrumenten. Den överensstämmer emellertid nära med dessa såväl till sin uppbyggnad som till sitt innehåll. Det ligger därför nära till hands att anta att anpassningen till de internationella instrumenten i första hand kommer att ske genom ändringar i denna bestämmelse.

Det i remissen framlagda förslaget avser inte människohandel i allmänhet utan är begränsat till människohandel för sexuella ändamål. Att förslaget begränsats på detta sätt synes endast bero på att det inte ansetts föreligga beredningsunderlag för en allmän reglering. Att det skulle finnas skäl att reglera människohandel för sexuella ändamål på annat sätt än annan människohandel påstås inte i remissen. Vad som sägs talar tvärtom för att

det är starkt önskvärt med en enhetlig reglering. Med hänsyn till de internationella instrumentens utformning förefaller det också svårt att tänka sig att de grundläggande rekvisiten skulle ges olika utformning för olika former av människohandel. Det framstår mot den bakgrunden som uppenbart att det fortsatta beredningsarbetet måste omfatta även människohandel för sexuella ändamål. Om det nu framlagda förslaget genomförs kan det alltså inte antas bli annat än en tillfällig reglering.

Även bortsett härifrån framstår förslaget inte som i alla hänseenden genomarbetat.

Regleringen föreslås bli placerad som en ny paragraf i 4 kap. närmast efter bestämmelsen om människorov i 1 §. Någon förklaring till denna placering lämnas inte i remissen. Det kan visserligen antas att den sammanhänger med den föreslagna straffskalan men det är, med beaktande av att även brott enligt 2 och 3 §§ kan bestraffas med 10 års fängelse, svårt att acceptera att man på sådan grund skall bryta den genomtänkta relation som nu föreligger mellan kapitlets inledande paragrafer. Om förslaget skulle genomföras i denna del bör i vart fall ändringar göras också i 2 och 3 §§ så att det klart framgår att det inte skall dömas för dessa brott i de fall då den föreslagna paragrafen är tillämplig.

Kvar står emellertid att de gärningar som omfattas av den föreslagna 4 kap. 1 a § i betydande utsträckning sammanfaller med gärningar som beskrivs i 3 §. Någon ändring i den paragrafen föreslås dock inte. Även om förslaget endast ses som en temporär lösning framstår det som i hög grad tveksamt om det är acceptabelt att medvetet tillskapa en sådan formell dubbelreglering.

Lagrådet ställer sig också tveksamt till om rekvisiten i paragrafen fått en lyckad utformning. I vissa hänseenden används mycket obestämda rekvisit (som ”otillbörligt” och ”på liknande sätt”) på ett sätt som i vart fall står i mindre god överensstämmelse med kraven på klar och tydlig strafflag. I andra fall används rekvisit (t.ex. ”tar emot eller inhyser”) som med användande av sedvanlig lagtolkningsmetod knappast torde täcka alla de förfaranden som avsetts bli kriminaliserade.

Det kan också ifrågasättas om det är lämpligt att, med avvikelse från vad som gäller enligt utkastet till rambeslut, inskränka straffansvaret till gränsöverskridande förfaranden. Detta gäller särskilt andra stycket som enligt förslaget inte skulle vara tillämpligt i förhållande till exempelvis personer som kommit till Sverige som flyktingar. Sakligt sett förefaller det svårt att motivera en sådan ordning.

Härtill kommer att vikten av att beträffande människohandel tillgodose de intressen av samlad lagreglering, adekvata straffskalor och internationell enhetlighet som betonas i remissen närmast måste anses tala mot att genomföra en tillfällig partiell reform på ett begränsat område. Övervägande skäl synes tala för att införandet av ett särskilt straffansvar för människohandel bör anstå till dess ett beredningsunder-

lag som omfattar även frågan om anslutning till och genomförande av relevanta internationella instrument finns att tillgå.

Prop. 2001/02:124
Bilaga 5

Om det ändå bedöms som angeläget att snabbt införa en lagreglering på detta område, bör i vart fall de nu föreslagna bestämmelserna göras till föremål för ytterligare bearbetning med beaktande av de synpunkter som här anförts. Lagrådet finner det under dessa förhållanden inte nödvändigt att framföra detaljanmärkningar mot den föreslagna lagtexten.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 mars 2002

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Lejon, Lövdén, Ringholm, Bodström, Karlsson, Sommestad

Föredragande: statsrådet Bodström

Regeringen beslutar proposition 2001/02:124 Straffansvaret för människohandel